

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET

1944 NOVEMBER

Házhelyelosztás egy vidéki város-
ban • Bérház a Marcibányi-tér
és a Ribáry-utca sarkán • A türjei
premontrei prépostsági templom
• Légikárok helyreállítása •
A néplakás bútorproblémái
• Tervpályázat ismertetése

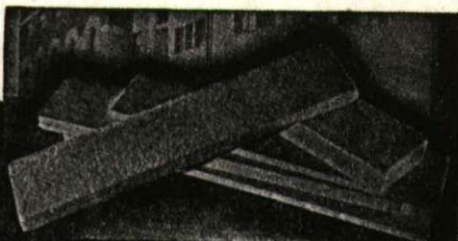
GERMANISCHE BAUKUNST • ARCHITETTURA UNGHERESE • ARCHITECTURE
HONGROISE • HUNGARIAN ARCHITECTURE • HUNGARA ARKITEKTURO

Felolós szerkesztő:
VITÉZ IRSY LÁSZLÓ

HŐSZIGETELÉS ÉS HANGSZIGETELÉS

nélkül nincsen
KORSZERŰ
ÉRTÉKÁLLÓ
ÉPÍTKEZÉS

AZ ÉPÍTŐANYAG-
TECHNIKA MAI
ÁLLASA SZERINTI
LEGTÖKÉLETESBBI
MEGOLDÁST TE-
SZIK LEHETŐVE

AZ ULTRA-HAESZ hőszigetelőanyagok és
ULTRA-HAHAESZ hangszigetelő anyagok

RIZIKÓLAGOSAN GYÁRTJA ÉS FORGALOMBA HOZZA ÉS A SZIGETELŐ MUNKÁK KIVITELEZÉSÉT IS VÁLLALJA
„NAGYBÁTONY-UJLAKI” EGYESÜLT IPARMŰVEK RT
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZAR-ÚT 16. TELEFON: 18-18-08

EMERGÉ

a tökéletes gumidruk védjegye!

Magyar Ruggyantaárugyár R.T.
FÉLSZÁZADOS GYÁRTÁSI TAPASZTALAT

KÖRTING FŰTÉS

KÖZPONTI FŰTÉSEK, KLIMABERENDEZÉSEK, OLAJTŰZELÉSEK,
INJEKTOROK, SUGÁRKÉSZÜLEKEK, VACUUMBERENDEZÉSEK

Körting B. és E. Részvénytársaság,
Budapest, VIII., Klefalu-dy-u. 11.
TELEFON: 14-63-68, 14-63-6

Freissler Antal felvonó- és gépgyár rt.

Budapest, VI., Horn Ede-utca 4 — Telefon: 122-972, 117-847

*Modern
gyorsjáratú
felvonók*

KORÁNYI ÉS TÁRSA REDŐNY ÉS VASIPARI KFT.

BUDAPEST,
VI., Paulay Ede-u. 57
Telefon: 420-754

LOMÁSI ERDŐIPAR R. T. MAGYARORSZÁGI ÜZEMEINEK KIRENDELTSÉGE
KOLOZSVÁR, MÁTYÁS KIRÁLY-TÉR 7. I. 3 * TELEFON: *14-90, 18-89, 31-63

SZÁLLIT: Szatmárnémeti-Gőzfűrész-I és láposbányai (Szatmár megye) parkettagyárából, illetve fűrészzeiből a legkényesebb ízlést kielégítő bükk-, tölgy-, dió- és kőrisfából készült rendes és díszítő parkettát, különleges eljárással feketére színezett tölgyparkettát, kiváló osztályozású és minőségű bükk-, tölgy-, dió-, kőris- és juhar- stb. építő bútortanyagot. Galócási, barackosi (Csik vármegye), dédabisztrai és szovátai (Maros-torda vármegye), székelyudvarhelyi (Udvarhely vármegye) fűrészzeiből bármilyen mennyiségű, méretű és osztályozású luc-jegenyefenyő és bükkfűrészárut

ANDREA CEMENTÁRUGYÁR ÉS ÉPÍTŐIPARI RT.

FALBURKOLÁS

BUDAPEST, V., BÁTHORY-U. 20. TELEFON: 120-092

PADLÓBURKOLÁS

KRÁL GYULA kőfaragómester kő- és márványárugyártelepe
KŐBÁNYADZEM: BUDAKALÁSZ

épület, síremlék, oltár, emlékmű stb.munkák
BUDAPEST, III., LAJOS-UTCA 77/79. TELEFON: 163-116

Vasgerendákat Árusító Részvénytársaság

BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-UTCA 29

ÁRKOSI SZÉKELY GYÖRGY

út-, mély- és magasépítési vállalat, Budapest, VII., Rottenbiller-utca 34. Telefon: 425-954

PAZSY JÓZSEF
ÉPÍTŐMESTER
BUDAPEST, I. ORSZÁGHÁZ U. 25.
TEL: 161-241.

ÜVERBETON

Leszármazási okmányok

kutatása ügyében forduljon

Heraldika

NEMESSÉGI

irodához, Bp. IV., Gr. Károlyi-u. 14.
Telefon: 381-199, 184-644

Csarnok-, hangár-, műhely-, ház-építkezéseknél használjon **TRIGON** gipsz-fedőlapokat

könnyű, 40%-kal könnyebb, mint a beton,
hőszigetelő, tűzelőanyag-megtakarítás,
állandó temperatura,

térfigatálló — tartós, nem vetemedik,
nem hajlik el

szegezhető, mint a deszka,

abszolút tűzbiztos, ami ma elengedhetetlen feltétel egy gyárépítkezésnél, anyag, amely az összes kívánalmaknak ideálisan megfelel!

Felvilágosítást díjmentesen ad az:

**Egeresi Gipszgyár
és Vegyiművek Rt.**

budapesti irodája
V., Pannónia-utca 17/a Tel.: 125-957

BODORIK ANTAL

ÉPÜLET- ÉS PORTÁLYVEGEZÉSI VÁLLALAT

Budapest, VII., Károly-körút 9. T.: 423-369

Építőanyagot olcsó árban és kitűnő minőségben szállít

NERVETTI VIKTOR

építési anyagkereskedelmi vállalata
Budapest, VII., Rákóczi-út 80. Tel.: 224-042

Hibás KÉMÉNYEK

kivakolására kérjen ajánlatot, amikor tataroz,

a „**RAPA**” szab.

Kéménykivakoló Vállalattól,

mely falbontás nélkül géppel belülről kivakol.

III., Lukács-utca 2. * Telefon: 357-612

Szádfalazás Cölöpözés Víztelenítés

LISKA JENŐ

okl. gépészmérnök

Budapest, VIII., Örömvölgy-u. 36/a

Telefon: 342-951

A légvédelem embervédelem!

Az épületek, folyosók, lépcsőházak irányfénylámpákkal való ellátására a m. kir. honvédelmi minisztérium előírása szerinti

légoltalmi- és óvóhelyi lámpákat, világítóeszközöket, autófénycsökkentőket

gyártja:

KORÁNYI MÁRTON

LÉGOLTALMI LÁMPAÜZEM
Budapest, I., Krisztina-körút 151. T.: 150-274

NEMESMÉSZKŐ BURKOLÓLAPOK

tömbkövek, fűrészelésre, sírkőre, oszlopokra, korlátokra, lépcsőkre

ZSÁMBÉK-ANYÁCSAI

MÉSZKŐBÁNYÁK

SZENT-IVÁNY FERENC

ÜZEMVEZETŐSÉG:
TÖK, (PESTMEGYE) POSTAÉPÜLET

Korszerű

**festés,
mázolás,
tapétázás**

**HANTOS
TESTVÉREK RT.**

Budapest, VI., Horn Ede-utca 5

Telefon: 118-523, 119-451

Lapszemle

- TECHNIKA** 8. szám. — Műemlékvédelmi szemle 30.: Szécsény műemlékei. — Dr. Jákó József: A földnyomás irányszögéről. — Az épülettervezési tanszéken készült feladatok gyűjteménye.
- SZÉPMŰVÉSZET** 10. szám. — Kopp Jenő: Jeges Ernő — az új magyar történeti festészet egyik úttörőjének fejlődését, műveit ismerteti. — Csernyánszky Mária: Erdélyi szőnyegek.
- VÁROSI ÉLET** 3. szám. — Dr. Medriczky Andor: Városszövetkezés a háború utáni újjáépítésben. — Dr. Jenei Ferenc: Városaink eredete és a középkori Győr magyarsága. — Dobozi István: 150 éves a budapesti Városliget. — Mi újság a városokban. — Könyvismertetések.
- MÉRNÖKI KAMARAI KÖZLÖNY** 9. szám. — A mérnöki kart érintő beszédek a székesfőváros önkormányzatában. — A mérnöki kart közelebbről érintő jogszabályok jegyzéke. — Rendeletek, átiratok ismertetése. — Személyi hírek. — Kamarai közlemények, hirdetések.
- MAGYAR MÉRNÖK ÉS ÉPÍTÉSZ EGYLET KÖZLÖNYE** 20. szám. — Dr. Palotás László: Nyomatékosztás térbeli csomóponton. 21. szám. — Dr. Jákó József: A módosított Coulomb-féle elmélet. — Szemle. — Szakirodalom. — Egyleti közlemények.

SEMPERNOVA

a legtartósabb nemesvakolat, kapható minden színben

ELSŐ MAGYAR „SEMPERNOVA” NEMESVAKOLAT-GYÁR • Budapest, VI., Lövölde-tér 4. Telefon: 221-050

- MŰSZAKI VILÁG** szept. 23. szám. — Dr. Magyar Endre: Hozzászólás a mérnökképzési vitához, I. — Dr. Vágó Pál szabaddalmi bíráskodás reformjára és nemzeti kutatóintézet létesítésére vonatkozó memorandumának ismertetése. szept. 30. szám. — Dr. Magyar Endre: Hozzászólás a mérnökképzési vitához, II. — Dr. Vágó Pál memorandumának folytatólagos ismertetése. — A könnyűfémek növekvő jelentősége. okt. 7. szám. — Dr. Vágó Pál memorandumának folytatólagos ismertetése. okt. 14. szám. — Dr. Vágó Pál memorandumának folytatólagos ismertetése. okt. 21. szám. — Dr. Vágó Pál memorandumának folytatólagos ismertetése. — Műszaki világhíradó. — Közszállítási és közmunka hírek. — Szakmai napi hírek, közlemények.
- VÁC MEGYEI VÁROS KÖZIGAZGATÁSI ÉVKÖNYVE, 1943.** — Dr. Karay Kálmán polgármester részletes beszámolója ez a könyv, egyéves működésének eredményeiről. Négy nagy gyár építése, a meglévő gyárak bővítése, kultúrház, munkásiakótelep, bölcsőde, napközi otthon, új plébánia, diákotthon, a honvéd központi híradó iskola építése, útburkolatok készítése, végül a városfejlesztési tervezet, általános és részletes rendezési terv elkészítése — amit a beszámoló az elkészült térképek bemutatásával részletesen ismertet — oly szép eredmény, a város életterejének és életképességének annyira meggyőző bizonyítéka, hogy arra méltán lehet büszke Vác polgármestere. Őszinte örömmel és teljes elismeréssel tanulmányoztuk át az értékes és érdekes beszámólót.

TRAVERTIN

és mindennemű kőfaragó munkát készít:
IFJ. TURRA ADOLF
kőfaragómester Budapest, VIII., Luther-u. 1/a.
Tel.: 140-329. Bánya- és üzemtelep: Budakalász.
Tel.: 162-036 19. mellékállomás

Épület- és portálüvegezés,
márványüveg burkolás, üvegbeton

BUKOVAI SÁNDOR

Budapest, VIII., Baross-tér 4. Tel. 132-211

ÜVEG- BETON

márványüveg-
burkolás.

Épületüvegezés

**BIELEK
KÁROLY**

Budapest
VIII., Tavaszmező-u. 18,
telefon: 132-594

KELE MIHÁLY

ASZTALOSÁRU GYÁRA

Budapest, VIII., Örömvölgy-u. 38-40

Telefon: 131-298

...továbbra is...
Tricosal
beton víztelenítéséhez
Fluat
felületek
edzéséhez
Friedländer J. Frigyes
Budapest, II. Lajos-u. 92.
Tel. 362-429

DR. TÖRÖK MIHÁLY

VEGYÉSZETI GYÁR, BUDAPEST. TELEFON: 326-548.
MARÓANYAGOK, TISZTÍTÓSZEREK
FEDÉL- ÉS SZIGETELŐLEMEZEK

KÜLFÖLDI NAPILAPOK HIREIBŐL.

Pozsony főpolgármestere elkészíttette a város belső részének, a régi városháza és környékének modelljét 1:500 léptékben, sárgarézről, hogy a városnak ez a történelmi és művészi szempontból egyaránt értékes része a jövő számára — vagy az esetleg szükséges rekonstrukció céljaira — megőrizhető legyen. — Németországban a finn és svéd faházak mintájára olyan gyárilag előállítható és gyorsan felállítható lakóházak készítésével kísérleteznek, amelyek építőelemei — a fával való szükségszerű takarékoság miatt — könnyűbetonnal kitöltött fakeretekkel állanak. — A háborúutáni szükséglakások építésénél egyébként a kertesi családi házak építését szorgalmazzák. Egy ha beépítési területre 60 lakást számítva, 167 m² teleknagyság esik egy épületre. Míg az egyalakos sorház legkisebb területe 50 m², a szükséglakás alapterületét 22 m²-ben, a sokgyermekes családok részére ennek kétszeresében, 44 m²-ben állapítják meg. — A szükséglakások építéséhez új, olcsó építőanyagokkal is kísérle-

BOGDÁNY ÉS TÁRSA

Központi fűtés, vízvezeték és egészségügyi berendezések Budapest, VI., Izabella-utca 79. Tel.: 120-988

teznek. A gipsz és a mész pótolja sok helyen a cementet, az alap- és külső falakat mészbetonból, a belső válaszfalakat gipszlapokból készítik. A gyártási melléktermékként eddig alig értékesített karbidmész jól felhasználható ezekre a célokra. Az összerombolt házak téglatörmeléke összeűzva — különböző szemnagyság szerint osztályozva és megfelelő arányban keverve — kiválóan alkalmas betonba, kavics helyett. Salak, hamu és kőliszt ugyancsak változatos alkalmazást nyernek építőkövek, lapok készítésénél, vagy kavics, homok pótlására, betonba, habarcsba. Faforgács, fagyapot, turfa vagy szecskából, cementtel vagy gipsszel ugyancsak bevált falazótesteket és lapokat állítanak elő. A könnyűbeton faltestek alkalmazására is tág tér nyílik. Egy új vállalat papír- és cellulozehulladékból kitűnő és szép, éghetetlen tetőfedőlemezeket gyárt, melyek a háború után is bizonyára alkalmazást találnak majd. — Belgiumban a Gesellschaft S. A. des Ateliers de Bouchaut et Thiéron Réunis in Brüssel, építészek részére tervpályázatot írt ki könnyen és gyorsan összeállítható acélházak szerkezeti terveire. — Dániában is kísérleteznek könnyen összeállítható faházak gyári előállításával, sőt egy új találmány révén kb. 10%-kal olcsóbban tudják előállítani, mint a svédek. — Svédországban a háború első éveiben, 1942 végéig igen kevés új épület létesült. Azóta nagy erővel indult meg az építkezés a tervek szerint a jelenlegi lakáshiányt 1947 végéig sikerül majd teljesen megszüntetni. — Finnországban a mezőgazdasági minisztériumban külön bizottság foglalkozik a vidéki építkezések technikai és gazdasági kérdéseivel, kölcsönök folyósításával, főként pedig a vidéki lakásvizonyok javításával. — Amerikában, a Columbia-folyón építik a világ — ezidőszent — legnagyobb méretű duzzasztógátját: hosszúsága 1.200 m, szélessége 300 m, magassága 160 m. — New-Yorkban új, teljesen modern felhőkarcoló-negyed építését tervezik a háború után, mely a Broadway, a VII. Avenue, a 38. és 39. utcák közötti tömbön épülne.

R. M.

ÓVÓHELYAJTÓK

ÉS VÉSZKIJÁRÓK
VASBETONBÓL

**PREGITZER
FERENC** cement-
áruháza
Budapest, XIV., Angol-
utca 30. Telefon 297-921

ZSIGMONDY BÉLA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Híd-, víz-, partfal-,
vasbeton- és kútépítési,
alapozási, csatornázási, légvédelmi,
óvóhely építési és
mélyfúrás vállalat

BUDAPEST, XI., HORTHY M.-ÚT 92

TELEFON : 268-920

Schmidt Frigyes

redőnykészítő. — Faredőnyök,
vászonredőnyök, mindenféle elosztótkök
Budapest, VIII., Vig-utca 10. Telefon : 138-388

MACSKÁSY ÁRPÁD

okleveles gépészmérnök műszaki vállalat
Szellőző, légűdítő, ködtelenítő,
központi fűtő, vízvezeteki, víz-
termelői, csatornázási, óvóhelyi
berendezések

VI., Dessozffy-utca 16. Telefon : 127-670
Postatakarékpénztári csekk sz. : 21.391

TRICOSAL S III cementgyorskötő

Ferro-Cyan, Budapest, V., Kossuth Lajos-tér 4.

Redőnyök
Telefon 292-671

Pick Ede Utódai

Redőnyök
Bpest, XIII, Árboc-utca 1

KOLLARIT

MŰSZAKI R.T.
BUDAPEST, TEL. 136-228

***Kattint
egyet:***

s a porszívó rendet terem. Ideális »mindenes«. Szőnyegek, futók, kárpitozott bútorok, derékaljak, ruhák, stb. portalanítását remekül végzi el.

Olcsóbb, mint gondolja! Kérje részletes képes ajánlatunkat. Árusítás: rádióosztályunkon!

ΔIVATCSARNOK
Budapest, VII., Rákóczi-út 70-76

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET

Megjelenik 1901 óta, mai formájában és szerkesztésében újjáalakult 1941-ben. Felelős szerkesztő és kiadó: vitéz Irsy László. Előfizetési ár: Egész évre 38 P, félévre 20 P, negyed évre 12 P, egyes szám ára 4 P, az Általános épületszerkezetek című melléklettel együtt. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, XIII., Dráva-utca 11. sz. Telefon: 493-789. Megjelenik havonta

1944 NOVEMBER

TARTALOM

Városrendezés:

Házhelyosztás egy vidéki városban.
Hönsch László és Névény Gábor.

Építkezés:

Bérház a Marcibányi-tér és
Ribáry-utca sarkán. Tervező: vitéz
Kamarásy Jenő.

Műemlékek:

A türjei premontrei prépostsági
templom. Dr. Lux Géza.

Épületszerkezetek:

Légikárok helyreállítása.
Dr. techn. Möller Károly.

Belső építkezés:

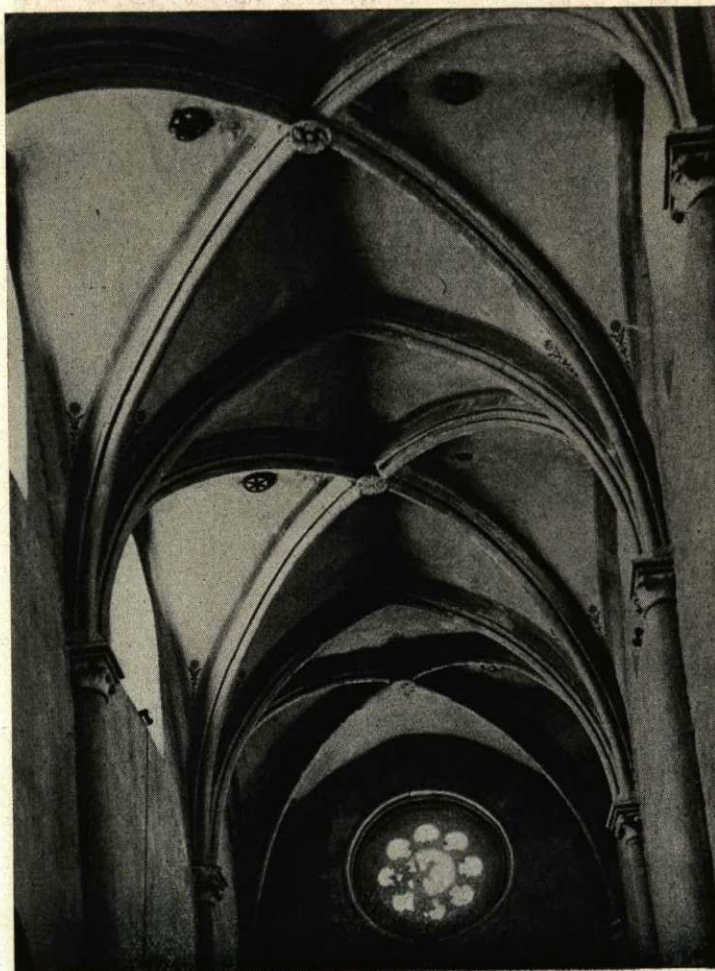
A néplakás bútorproblémája.
Kaeszy Gyula.

Tervpályázatismertetése:

Vörösmarty Mihály síremléke.

Épületszerkezeti melléklet.

Lapszemle.

A premontrei prépostsági templom boltozata Türjén.

Bevezető

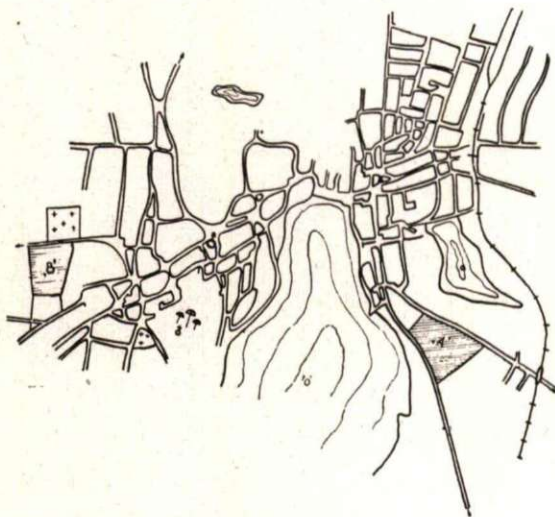
A »városrendezés« sohasem független a tájtól és annak szolgálatára a legkisebb területen is megnyilvánulhat. Ha csak egy telek kettéosztásáról, beépítési módjáról is van szó, a városrendezőszakember a megoldási módok közül azt fogja kiválasztani, amelyik a tájba legjobban beilleszkedik. Fokozottabban jut ez a szempont érvényre, ha egy nagyobb telektömb felosztása válik szükségessé. Amikor pedig egy-egy nagyobb terület betelepítésére kerül sor, akkor már a »városrendező« tevékenysége számára a lehető legtagabb közreműködést kell biztosítani.

A multban meglehetősen elhanyagolt területe volt a közigazgatásnak egy-egy ilyen telepítési feladat, s dacára szociálpolitikai és egyéb gazdasági és kulturális kihatásainak, úgyszólván közigazgatási ügyként kezelték. Ma már az illetékesek előtt mindinkább világossá lesz, hogy a feladat helyes megoldásánál, a fenti szempontokon kívül, elsősorban a műszaki városrendezési szempontnak van nagy fontossága és jelentősége. Telepítéspolitika ma már a városrendezési vonatkozások elhanyagolásával, úgyszólván el sem képzelhető. Ezek a helyes felismerések látszólag érvényesülni az újabb gyakorlatban, amit annál is inkább örömmel kell fogadnunk, mert intézményes előírások és utasítások az ilyen feladatok megoldására jelenleg még rendelkezésre nem állnak. Ebben a számunkban egy olyan telepítési művet megoldását mutatjuk be, ahol a szociálpolitikus és városrendező megtalálták egymást és éppen azért úgy véljük, hogy ez a közlemény érdeklődésre tarthat számot.

v. I. L.

Házhelyosztás egy vidéki városban

Tervezők: HÖNSCH LÁSZLÓ és NÉVERY GÁBOR

Helyszínrajz.

Szeptemberi számunkban röviden megemlékeztünk arról, hogy a nemzeti vagyonnal való gazdálkodás szempontjából milyen mérhetetlen jelentősége volna annak, ha az 1937: VI. tc. által biztosított tervszerűség mindazokban az esetekben megnyilatkozhatna, amikor községeink ebbe a tárgykörbe eső feladatot hajtának végre. Tárgyaltunk arról, hogy például a gyakorlati szociálpolitika keretében ezer és ezer hold területen végeznek telepítést, túlnyomó részt azonban anélkül, hogy ezekben a telepítésekben a magasabb városrendezési szempontok kifejezésre jutnának. Rövid fejtegetésünk eredményeképpen azt állapítottuk meg, hogy a telepítési és házhelyjuttatási akciók végrehajtásánál az 1937: VI. tc. rendelkezéseit nemcsak területileg a helyre, hanem magára a műveletre is parancsolóan alkalmazni kell, nehogy az e nélkül végrehajtott telepítések során jóvátehetetlen gazdasági és kulturális károk keletkezzenek.

Akadémikus fejtegetéseink után ebben a számunkban alkalmunk van beszámolni egy konkrét esetről, nevezetesen arról a házhelyjuttatási akcióról, melyet a M. kir. Földművelésügyi Minisztérium egy vidéki városunkban, két egymástól független területen kíván végrehajtani.

A város területére az 1937: VI. tc. hatályát már régebben kiterjesztették, amit a város különös szépségénél és már meglévő magas kultúrájánál fogva meg is érdemel. A különös táji szépség, fekvésén kívül a sokfajta alakban jelentkező vízfelülettel jellemezhető, ami csatornák, tavak, itatók, zúgók alakjában az egész várost behálózza és azt egészen különállóan jellegzetessé teszi. Amikor tehát a Fővárosi Közmunkák Tanácsa az illetékes hatóságok felkérésére ebben a kérdésben javaslatát és szaktanácsát közli, voltaképpen a hivatkozott törvény által biztosított keretek között ennél a feladatnál is érvényesíti azokat a magasabbrendű

városrendezési célkitűzéseket, amelyeknek a szolgáltatóra hivatott. E tekintetben tehát a kezdeményező lépés a törvény hatályának a kiterjesztésével már eleve megtörtént, mindenestre azonban rendkívül előcséretre méltó az a gondosság, amellyel illetékes szociálpolitikai hatóságaink ehhez a házhelyosztási illetőleg telepítési akcióhoz hozzányúltak.

Mint már említettük két egymással össze nem függő terület felosztásáról van szó.

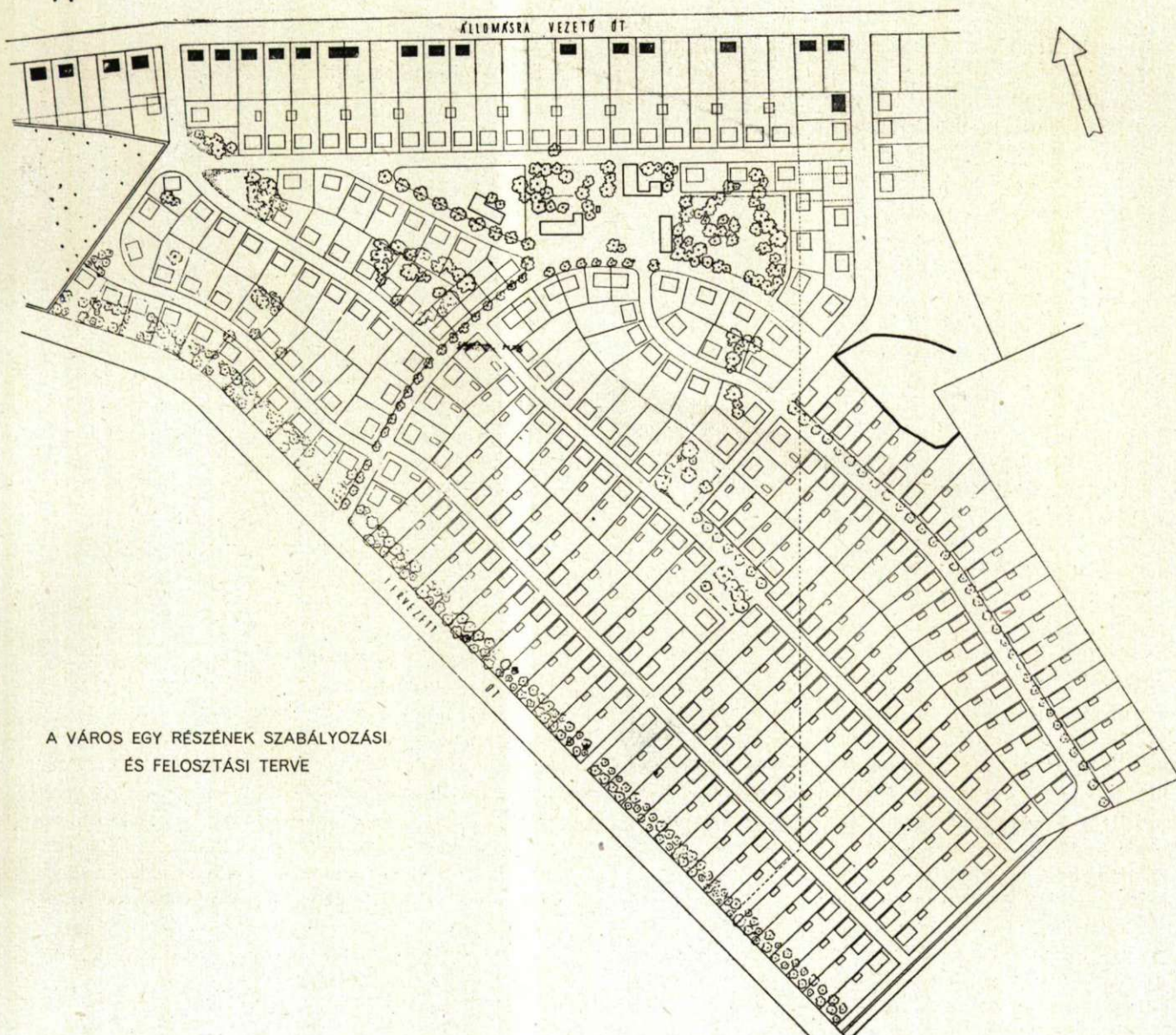
(Első térkép.)

Ezek közül az első »A«-val jelzett, 58 holdnyi területet, északról az állomásra vezető út, délről egy tervezett főforgalmi útvonal, nyugatról a hősök temetője és a régi városi temető, keleti oldalon pedig mezőgazdasági művelés alatt álló területek határolják. Itt kell megjegyeznünk, hogy a keleti határvonalat a kisajátító hatóság aszerint állapította meg, hogy a ház-helyek számára milyen nagyságú területre van szükség. Az így megállapított és meghúzott egyenes vonal azonban, amelyet a térképen szaggatott vonal tüntet fel, nincs figyelemmel olyan meglévő adottságokra, amelyeket a terület felhasználása során feltétlenül figyelembe kell venni és ezért a szabályozási, illetőleg felosztási terv elkészítése során ennek a határvonalnak egy természetes vonalra való kiigazítását kellett javaslatba hozni, melyhez a felkérő hatóság előzetesen hozzájárult.

(Második térkép.)

Ilyen módon körülhatárolva a területet, annak domborzati viszonyairól keveset mondhatunk, mert bár enyhé lejtéssel bír a tervezett főforgalmi útvonal irányában, gyakorlatilag azonban a területet bátran síknak lehet tekinteni. Sokkal jellegzetesebb a területnek a vegetációja, amely kisebb-nagyobb fenyő- és lombfa-

A

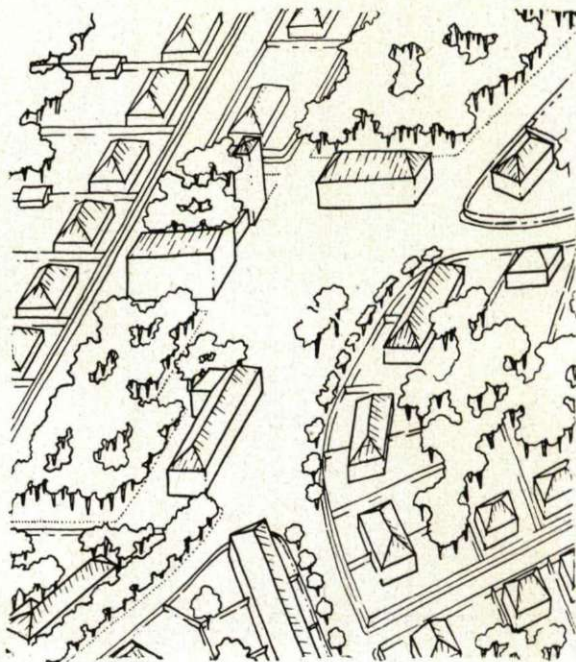
A VÁROS EGY RÉSZÉNEK SZABÁLYOZÁSI
ÉS FELOSZTÁSI TERVE

Az »A«-jelű terv részletének távlati rajza

ligetektől, valamint szabadonálló, hatalmas facsoporkból és régebbi fasorokat jelző egyes fákból áll.

Bár az egész tájon a dunántúli tájak természetes harmóniája ömlik el, a grófi parkok szomszédsága, valamint a terület régi rendeltetése kultúráról is tanuskodik, amit a terület felhasználása során különösen figyelembe kell venni.

Ebben a környezetben kívánnak a házhelyosztás során kb. 260 telket kialakítani és pedig különböző értelmiségi foglalkozásúak, illetőleg ilyen természetű nyugdíjasok, kisfizetésű alkalmazottak és nyugdíjasok, valamint az iparban és mezőgazdaságban foglalkoztatott családok számára. A házhelyhez juttatás feltételeinek részletezése nem tartozik szorosan véve ismertetésünkhöz. Azonban, mint már említettük, bár az igénylők különböző kategóriába tartoznak, igényükkel mégis együtt jelentkeznek és a gyakorlati szétosztás sorsolás útján történik. Sok esetben természetesen nem jut a megfelelő telek azonnal a megfelelő tulajdonoshoz amikor is aztán csere útján egymás között keresik a ház-

helyhez juttatottak a számukra legmegfelelőbb megoldást.

Az előbb említett eljárás könnyen ahhoz a kényelmes megoldáshoz vezethet, hogy a területet a szabályozási terv készítője útvonalhálózattal felszabdálja anélkül, hogy igyekezne a különböző igények és táj összehangolásával a feladatot megoldani.

Sajnos, ez az aggályunk nemcsak feltevéseken alapul és hasonló telepítéseknel elszomorító, sivár példákat találunk, amikor is nem sikerült a táj és a terület felhasználásának módja között belső harmóniát teremteni.

A bemutatott tervnél, elsősorban is helyszíni kijelölés alapján, megtörtént a ligetek, facsoportok és fasorok pontos bemérése. Ennek ismeretében vált csak lehetővé, hogy a törvény által ilyen természetű telekfelosztásoknál megkövetelt 33%-os ingyenes közterület szolgáltatás azokat a területeket ölelje fel elsősorban, amelyeknek a vegetációját a táj szépségének megóvása érdekében fenn kell tartani. A terv ezzel szemben erre a célra csak 23%-ot vett igénybe, így az 58 hold telepítési területből a közterületek kerekén 13 holdat tesznek ki, a fennmaradó területen pedig 11 cca 160 □-öles, 127 cca 300 □-öles, 94 cca 350 □-öles, és 28 cca 420 □-öles építési telek nyert kialakítást.

Az útvonalvezetésnél az egészen különleges helyszíni adottságokon kívül (részben meglévő, kialakított telkek, uradalmi agyag- illetve homokbánya kikerülése stb.), egyrészt a meglévő fasorok, másrészt a különböző rendeltetésű telekcsoportok tájszerű szétválasztása és helyes égtájolása volt elhatározó jelentőségű. Ezenkívül azonban a tervezett főforgalmi útvonal közlekedésének zavartalanságát is biztosítandó a bekötőútvonalak egymástól való távolságát 500–600 m-ben kellett megállapítani. Ugyancsak a főforgalmi útvonal zavartalanságát biztosítja az a kötelezettség, amely az útvonal mentén mintegy 20 m szélességben fásítási kötelezettséget ír elő, folytatásaképpen annak a ligetnek, amely a temetőhöz csatlakozva a telep első bekötőútvonaláig tart. Ez a fásítás gyümölcsfából állhat és az itt kialakított szándékosan mélyebb telkek az útvonal esetleg szükséges kiszélesítését is lehetővé teszik.

E főforgalmi útvonalon kívül egy átlós jellegű útvonallal két szomszédos község közti kisebb jelentőségű forgalmat is biztosítja a terv. Ez a forgalom eddig az uradalmi terület sérthetatlensége miatt csak nagy kerülővel volt lebonyolítható.

A lakó útvonalhálózat úgy lett megállapítva, hogy a tájnak megfelelően elhatárolja a különböző rendeltetésű, felhasználású és nagyságú telkeket is, amelyeket a terv a beépítési módok sematikus ábrázolásával tüntet fel. A telkek ilymódon három csoportra tagozódnak, és pedig: mintegy 160 □-öl nagyságú üzleti célokra szolgáló sorház, illetőleg ikerházas beépítésű telkekre; szabadonálló beépítési móddal bíró, mintegy 300 □-öl nagyságú, helyüknél és alakjuknál fogva mezőgazdasági megművelésre nem alkalmas telkekre és falusias jellegű beépítési mód szerint beépült mezőgazdasági művelésre alkalmas helyen kijelölt 350–450 □-öl nagyságú telkekre.

Ez a szétválasztás egyértelműen maga után vonja a telkeknek ilyen kategóriánként történő kisorsolását és szétosztását is, mert az előbbieknél a vegetáció megőrzésére egy további kötelezettség is terheli a telkeket, amely szerint a telken lévő fákat legfeljebb az állomány $\frac{1}{3}$ -ig terjedő mennyiségig szabad kiirtani.

A település harmónikus megjelenését biztosítandó, elengedhetetlenül szükségesnek látszik a házak és melléképületek helyének a terven feltüntetett pontos meghatározásán kívül a telepeselek számára típustervek rendelkezésre bocsátása és kötelező előírása is, amire nézve városrendezési hatóságainkkal való szoros együttműködés látszik a legcélravezetőbbnek. A tervnek a végrehajtásig történő kifejlesztése és ellenőrzése nélkül ugyanis mindazok a magasabb városrendezési és kulturális szempontok, amelyek a tervezésnél irányadók voltak, csak papiroson maradnak. Ez pedig sem a városrendezőnek, sem a szociálpolitikusnak nem lehet a célja!

A telkeknek ez a rendeltetésük, illetve felhasználásuk szerint történő szétválasztása természetesen nem kíván szociális elkülönítést eredményezni. Éppen ezért a terület legmegfelelőbbnek látszó részén, amely a legdúsabb fásítással is bír, kijelöltetett a közintézmények számára is a szükséges terület, — amelyen kápolna, iskola, kultúrház, egészségház, községi kirendeltség és esetleg vendéglő, teljesen kötetlen alakban, a tájba teljesen beleilleszkedve és ahhoz símulva nyernének elhelyezést. Figyelembe kell venni ugyanis, hogy a szorosan vett területen, amelyen mintegy 260 drb telek kialakítása van tervbe véve, telkenként átlag 4 személyt számítva, kb. 1000 ember fog lakni, ami kisebb község lélekszámának felel meg. E területhez azonban további, már betelepített részek is csatlakoznak, amelyeknek kulturális központja is ugyanitt lesz.

Mindezeknek előrebocsátása után végül, de nem utoljára a terület közművekkel való ellátásának lehetőségére is meg kell a szükséges alapot teremteni. Erre nézve a terv egyrészt a községnek közintézmények céljára ingyenesen átengedett területeket, másrészt a kibővített települési terület telkeinek egy hányadát kívánja biztosítani mint oly fedezetet, amelynek fejében a legszükségesebb közműellátás a településen a község által biztosítható. Ez a megoldás egy hitelezési művelet keretében valósítható meg, mert hiszen a telektulajdonosok a telkeik árnyában a közmű költségekhez amúgy is hozzájárulni tartoznak.

Az »A«-val jelölt terület szabályozási tervének ismertetését befejezve, áttérünk a »B«-jelű terület ismertetésére. (Harmadik térkép.)

Ez utóbbi terület két fontos szempontból tér el az előbb említettől, nevezetesen, mert különleges táji jellege nincs, tekintve, hogy egy sík mezőgazdasági területből jött a telepítésre szánt terület kihasítva, továbbá, mert ezen a területen csupán a mezőgazdaságban, valamint az iparban foglalkoztatott családok számára kell házhelyeket kialakítani.

A feltárandó terület sugarasan szétváló két út között terül el. A város beépített területe és a szóban lévő terület közé urasági major ékelődik, délkeleti oldalán

ÉPÜLETSZERKEZETEK

FALNYILÁSOK FELSZERELÉSEI.

I. A j t ó k.

Egyes épületek, aminők a templomok, szállodák, üzlet- és bankházak, vendéglők és kávéházak stb. szabadba nyíló ajtajain, sűrű közlekedés alkalmával, hideg, szeles időben sok kellemetlen levegőáramlat tódulhat be, ami zavarja a benntartózkodókat, ezért ily ajtókat szélfogókkal kell ellátni. Ezek sokféle alakban készíthetők: kettős vagy többszörös elrendezéssel, megtört átjárási lehetőségekkel, magától záródó szerkezetekkel iparkodunk megakadályozni nagyobb mennyiségű levegő beáramlását, csökkenteni nyomását, elősegíteni a nyitva hagyott szárnyak bezáródását. Sok ily szerkezetnél tapasztalható bizonyos mérvű hátrány: egyeseknek szárnyait a légnyomás felnyithatja vagy bezáródását akadályozza. Előfordulhat, hogy a többszörös szárnyakat egyszerre nyitva fel, különösen, ha azok egy tengely irányába esnek, a levegő beáramlás éppoly kellemetlenül érezhető, mintha szélfogó nem is lenne. Az ennek csökkentésére kiképezett túlzottan megtört irányok kényelmetlenné és hosszabbá teszik a közlekedést is. E hátrányokat iparkodunk kiküszöbölni a forgóajtók, melyeknek néhány példája látható a következő ábrákon:

113/a. Egy középület hármasszárnyúja. Középen a leggyakrabban előforduló négyosztású szélfogó forgóajtóval. Ettől jobbra-balra egy-egy gerébtokos kétszárnyú ajtó van normál vasalással, melyeken belül, szélfogás céljára, vele párhuzamosan elhelyezett belső ingó ajtó pár van alkalmazva. Utóbbiak lehetővé tesznek gyors tömegközlekedést, vagy nagyobb tárgyaknak az épületbe való bevitelét, amit a forgószerkezeten át nehezebben lehet eszközölni. Az oldalti szélfogók záró szárnyai oly távol vannak egymástól, hogy az átmenő egyén a közben akképp helyezkedhet el, hogy módjában van, belépve a külső szárnyat betenni, mielőtt a belsőt felnyitná, illetve kimenetnél fordítva eljárni. A rajz középső szakaszánál látható, hogy az egymásra merőleges helyzetű négy ajtólap bármely helyzetben akképp tölti be a függélyes hengeralakú és az átjárati oldalakon a negyedrésznél valamivel szűkebb, az erre keresztben fekvő, a negyedrésznél valamivel bővebb palástrész közeit, hogy levegő beáramlás sohasem jöhet létre. A belépő maga előtt tolva az egyik szárnylapot, a függélyes tengely körül a többi három lap egyidejű mozgását hozza létre, a légnyomást teljesen megtörve. A hézagok légmentes záródásait elősegítik a lapoknak a hengerfelülethez simuló végére erősített rugalmas gumisalagok vagy sörtesáv nyúlványai. Sűrű közlekedésnél kényelmessé tehetjük az átjárást, ha a tengelyt, lassító áttétellel, villanymotor segítségével állandó forgásban tartjuk. A szárnyak egymásra merőleges helyzetét és együttes mozgását a magasság közepetáján alkalmazott »A«-jelű csuklós fémgűrű biztosítja, ami a fél-fél gűrűközépen elhelyezett, de felszabadítható »B«-cövek segítségével kapcsolódik a közbülső szárnyrész kivágásába.

113/b. »B«-cövek felszabadítása, a csuklós gűrű lehajlítása és két lapnak az összeépített másik két lapra való ráborítása útján a szárnyrészek egy síkba helyezhetők és tolóreteszek segítségével a nyílás keresztbezárását eszközölhetik.

113/c. Ha pedig előbbire merőleges helyzetben oldalra tolva a teljes nyílás szabaddá válását nyitjuk meg, akkor nyári vagy tömegközlekedést biztosíthatunk és azon át nagyobb tárgyakat is átvihetünk.

114. Ugyanennek a négylapú forgóajtónak nagyobb méretű alaprajza és nézete.

115. A középszakasz részletrajza.

116. A tengely forgását könnyítő golyóscsapágy, részletrajza.

117/a. Tekintettel arra, hogy az egymásra merőleges szárnyak a kört négy negyedcikkre osztják, amely cikkekbe egy ember kényelmesen csak akkor fér be, ha az alapkör átmérője legalább 2 m, a szabad bejárás pedig kb. 1'60 m. Van olyan forgóajtó is, melynek csupán egy átmenő síkú és az építmény mennyezetével együtt forgó lapja van. Ez is tökéletes szélfogást biztosít hasonló alapelrendezéssel, ha a lap két végére egy-egy kétszakaszú, negyedkörívnyi, a szárnyal együtt forgó toldalékot szerelünk. Ez az alak lehetőséget nyújt arra, hogy egy-egy félkörnyi bejáró térben 3—4 ember is egyszerre átjárhat vagy nagyobb podgyászokat is átvihet.

117/b. ábra mutatja e szerkezet ama helyzetét, ha az említett toldalékok éppen a henger nyitott részében haladnak. E helyzetben a lapot rögzítve a nyílás zárva van.

117/c. Amíg a négy- vagy háromlapú forgóajtónál az átmenő egyén valamely testrésze épp a hengeres tokperem és a mozgó lap közé kerül: az legfeljebb egy lapos ütest kap és a szerkezet forgását megállíthatja, addig a 117. sz. szerkezet ily esetben éles ütest ad és csonttörést okozhatna, ha nem lenne gondoskodás arról, hogy ily esetben a perem mentén haladó zárónyelv, toló ajtószárny módjára, a másik szakasz mellé fűződjék, amely esetben, külön működő szerkezettel a tengely forgása önműködően megfékeződik és megáll.

117/d. Ugyanez a szerkezet szélcsendes nyári időben, keresztbe állított lappal, mint kétszárnyú ingóajtó is működhet.

118/a. Egy háromszakaszos forgóajtó, ami kisebb átmérőjű körbe is beilleszthető még elég nagy harmadkörívkű átjáró szakasszal.

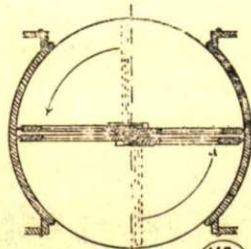
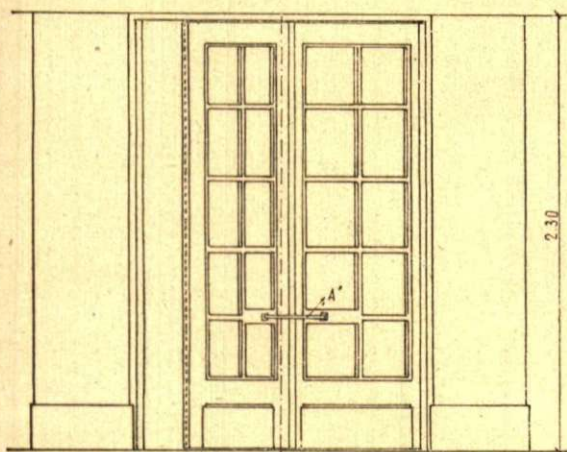
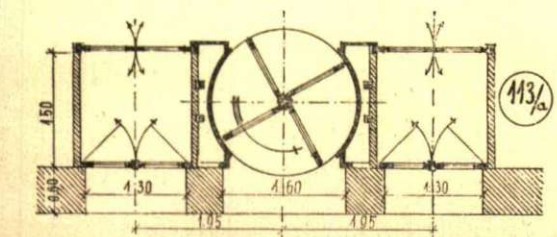
A belépőnyílás ez esetben a kör kerületének $\frac{1}{6}$ része: legalább 70 cm ugyanily sugarú körben.

118/b. Ugyanez a szélfogó összehajtott és oldalra tolt szárnyakkal, szabad átjárással.

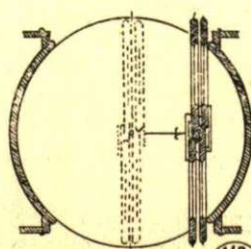
119/a. ábra a 117-essel rokontermészetű forgóajtó. A szárnytoldalék betolódás helyett felerészben becsukló szerkezetű, ami hasonlóan akadályozza az éles ütest és fékezi le a forgást.

119/b. ábrán az a helyzet látható, amint a középlap keresztbe van állítva és középszakasza egyszárnyú ingóajtót alkot.

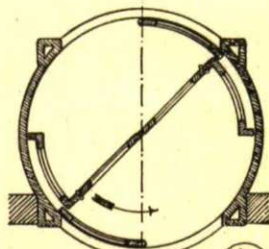
SÁNDY GYULA

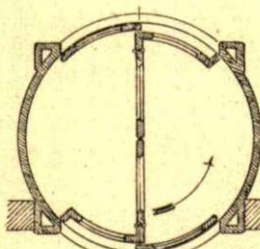
113/b

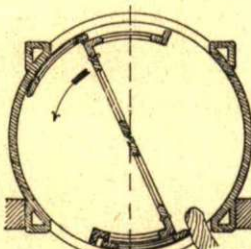
113/c

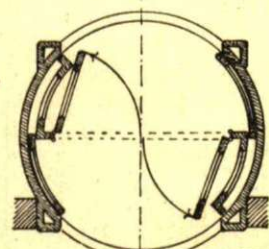
117/a

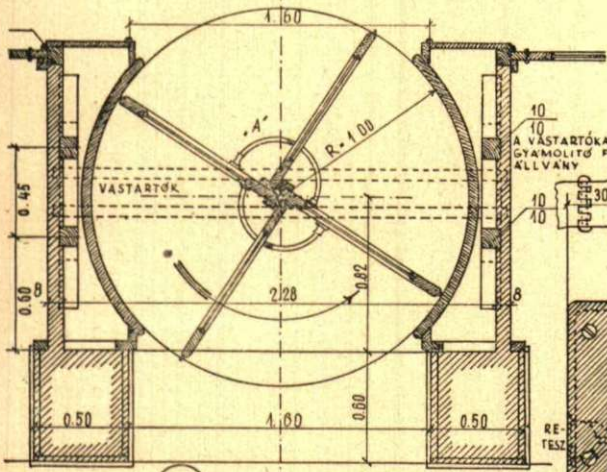
117/b

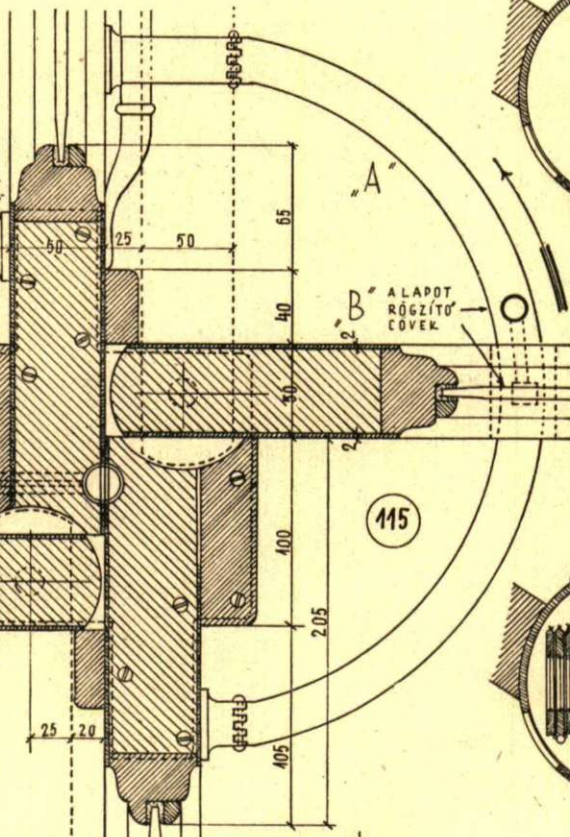
117/c

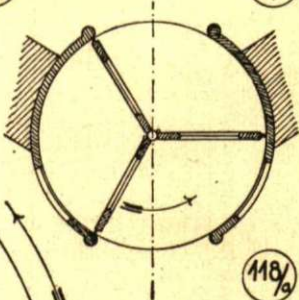
117/d

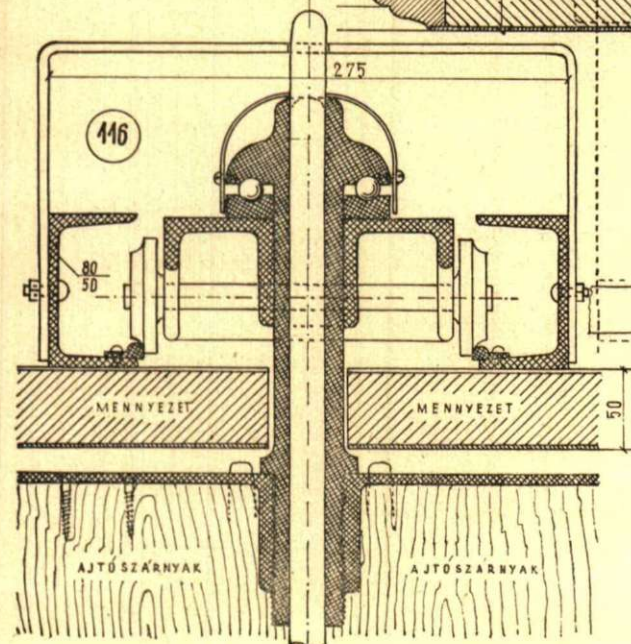
114

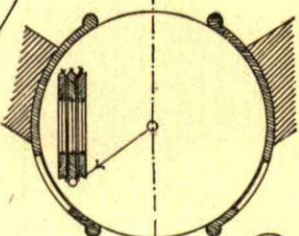
115

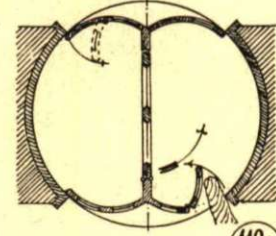
118/a

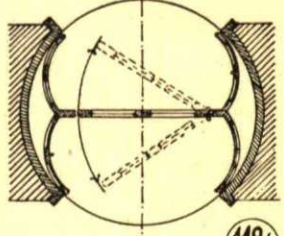
116

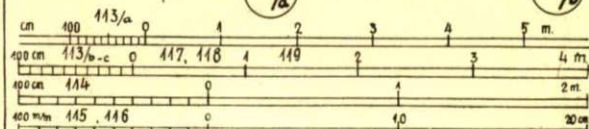
118/b

119/a

119/b

pedig mezőgazdasági művelés alatt álló területekkel érintkezik.

A felosztandó terület nagysága kerekén 30 hold, amit azonos igények szerint a terv 120 db általában 350 □-öl nagyságú telekre oszt fel.

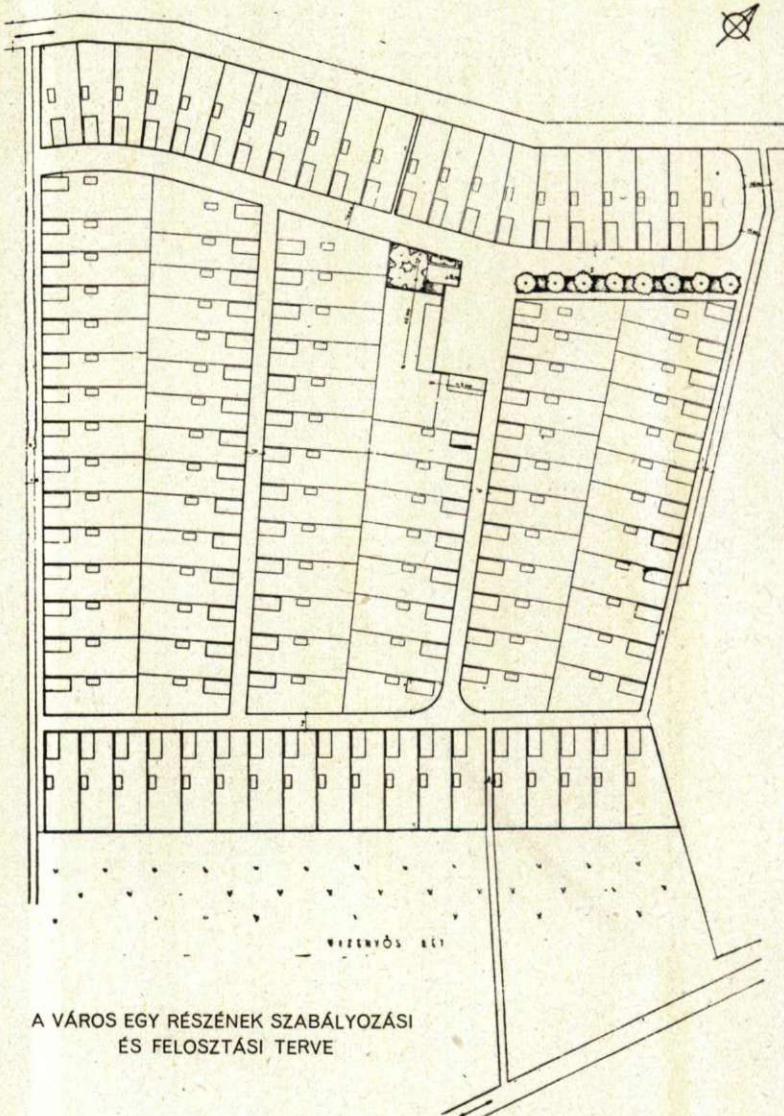
Az útvonalvezetés tekintettel volt arra, hogy a várossal való kapcsolatot jelentő úton a forgalom menetét ne zavarja, a betorkolások számát ne szaporítsa, továbbá, hogy délnyugat felől további beépíthető terület esetleges bekapcsolását lehetővé tegye. Ezért létesült a párhuzamos gyűjtőút, míg a telep forgalmának betorkolását egyik meglévő bekötőút részbeni kiszélesítése oldja meg.

A település lakóúthálózatának megállapításánál megfelelő alakú és tájolású, falusias beépítésre, kis gazdasági udvar és konyhakert létesítésére alkalmas telkek kialakítása volt a cél.

A lakóházak és melléképületek (ólak, stb.) pontos helyének betartása, illetve típusok szerint való kötelező beépítése, mint az »A« tervnél, itt is elengedhetetlen biztosítéka a telep helyes kialakításának.

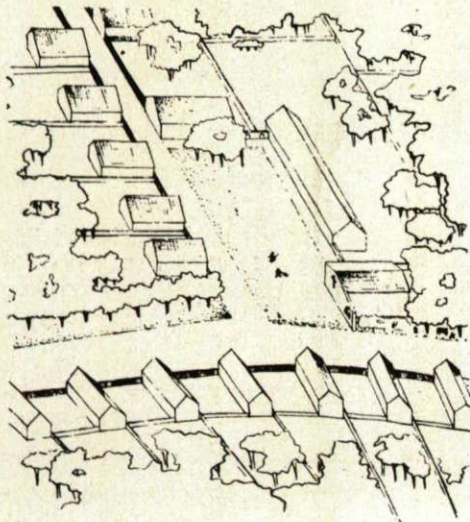
A feltárandó területen 120 telek alakult ki, így a település egész területén mintegy 500 lélekkel lehet számolni. Ezek közösségi szükségleteinek kielégítésére kialakított terület kultúrház, iskola, egészségház és üzlet zárja körül.

B

A VÁROS EGY RÉSZÉNEK SZABÁLYOZÁSI ÉS FELOSZTÁSI TERVE

A »B« jelű terv részletének távlati rajza.

A terv a falusias településnél indokolt takarékos-sággal közterületre és közcélú telkekre a törvényadta 33% keretnek csupán egy részét, 18%-ot használt fel.

A közművekről szólva a kis laksűrűségű telep-nél csak a villanyvilágítás bevezetéséről lehet szó. Vízellátást telkenkénti kutakkal kell megoldani, a csapadékvíz nyílt árokban vezethető, a szennyvízvezetés pöcegödör-rendszerrel történhet.

Ismertetésünk végére érve szeretnénk kifejezést adni annak a reményünknek, hogy a szociálpolitika és a magasabb városrendezési szempontok eme első találkozá-sa nem marad elszigetelt jelenség, hanem a hasznos és eredményes együttműködés további példáiról is lesz alkalmunk beszámolni.

HÖNSCH LÁSZLÓ,
NÉVERY GÁBOR

Marcibányi-téri homlokzat.

Bérház a Marcibányi-tér és Ribáry-utca sarkán

Tervező: vitéz KAMARÁSY JENŐ

A Marcibányi-tér felé eső oldalon vízszintes, a Ribáry-utcai oldalon emelkedő útvonalak között elhelyezkedő lejtős hegyesszögű háromszögalakú telken szerencsés beépítéssel oldja meg feladatát a tervező. Az L-alakú, szabadonálló épületnek a Marcibányi-tér felé eső szára egyenes, míg a szomszédok felé eső — a telekhatárnak megfelelően — íves vonalvezetésű. Evvel a megoldással elkerülte a tervező az épülettömböknek — alaprajzilag nehezen megoldható — hegyesszögű találkozásait.

Az épület evvel a beépítési móddal kellemesen illeszkedik a tájba és városképileg is kifogástalan megoldást nyújt.

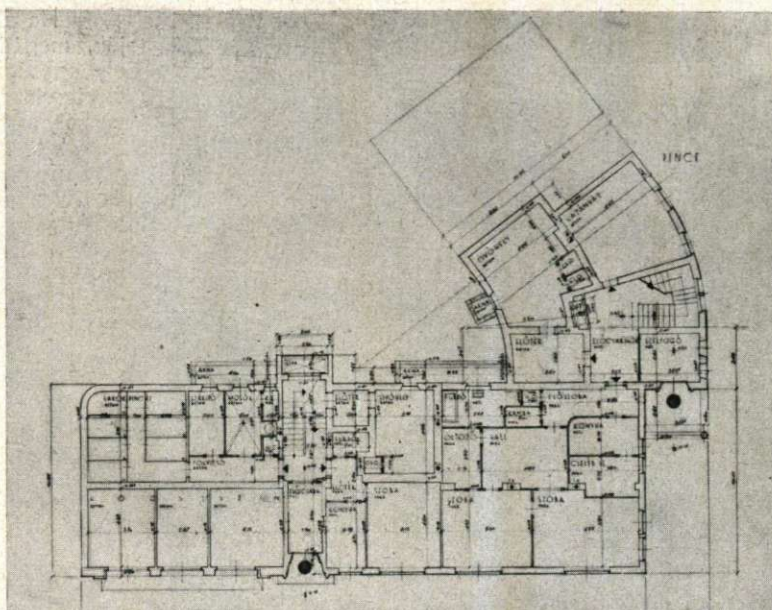
A bérháznak két kapuja és két lépcsőháza van, minden lakás bejárata a lépcsőházból nyílik. A telek lejtése következtében az egyik épületszárny földszintje a másik épületszárny alagsorának, illetve I. emelete a másik szárny földszintjének felel meg.

A mai nehéz építési viszonyok ellenére sikerült az épületet időálló, jó anyagokból felépíteni.

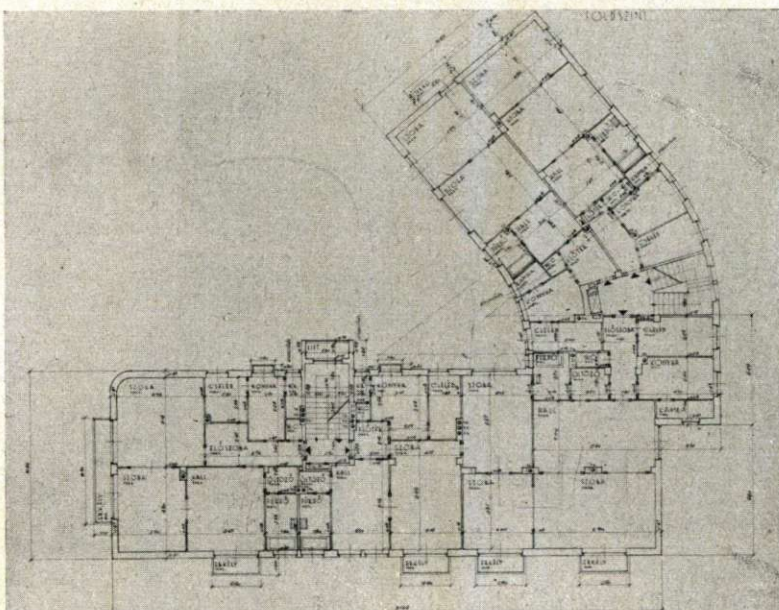
Jól tagolt homlokzatok, helyes nyílásarányok és kellemesen megoldott erkélyek teszik változatossá az épület megjelenését.

1. Alagsori (pince) alaprajz.
2. I. emeleti (földszinti) alaprajz.

1

2

Kőműves munka: KREBS ANDRÁS

Asztalos munka: HATZKY FERENC

Lakatos munka: TARR BÉLA

Üveges munka: PALLAVITS ISTVÁN

Műkő munka: MOTTL és SERÉNY

A türjei premontrei prépostsági templom

A román stíluskorszak alkonyán, a XII. sz. végén, főleg a XIII. sz. derekán hatalmas építkezésbe kezdett a hazánkba II. István királyunk idején betelepített premontrei rend. Egymásután építette fel templomait, rendházait szerteszét az ország különböző vidékein, úgyhogy kolostorai száma a XIII. században már megközelítette a félszázat.

Nevezetesebb rendházai közül a bozóki, leleszi, darnói, mislyei, jászói, tőröci, csornai, aszódi még a XII. században keletkeztek, a bényi, garábi, csuti, horpácsi, jánoshidai, majki, nyulakszigeti, árpási, ócsai, rátóti, sági, zsámbéki és türjei XIII. századi alapításúak. A felsorolt rendházak, illetőleg templomok közül alig néhány áll már, még kevesebb van a premontreiek birtokában, legnagyobb részük elenyészett, néhány romalakban maradt fent (Zsámbék, Rátót), vagy erősen átépült és a világi (Ipolság, Horpács, Bény), sőt protestáns egyház (Ócsa) szolgálatába került. A premontreiek kezén még ma is egyházi hivatását teljesíti erős átépítéssel a jászói, csornai, jánoshidai, kevés átalakítással eredetiségét legjobban megőrizve a leleszi, türjei prépostság.

A templom főhomlokzata.

Lambert volt 1184-ben. A prépostságot 1541 táján éri nagyobb pusztulás, mikor Hagymásy Kristóf és Euszták a monostortés templomát lerombolták. Csak hosszabb viszontagságok után, 1699-ben került vissza a premonstreiek kezére I. Lipót rendeletével. A XVIII. században már hozzáfogtak az elpusztult épületek újjáépítéséhez, ez pedig barokkstílusban történt.

A türjei templom a dunántúli kéttornyos, háromhajós szerzetesi típust képviseli, aránylag rövid, mindössze három boltszakaszra tagolódo hosszú, rövidege ellenére sem kelt térszűk hatást, mert a toronyhajókat itt is bevonták az oldalhajók terének meghosszabbításához. A templomot eredetileg három apszis zárta le, de ezek a XVIII. századi barokkátalakításnak áldozataivá váltak, azért, mert a századok viszontagságai, ügylátszik, ezt a részt viselték meg legjobban. Mindössze az északi oldalapszisnak van még némi nyoma a sekrestyében. A főapszis félkörívet levágták és teljesen átépítették, viszont a csatlakozó szentélynégyyszöget eredeti keresztboltozatával meghagyták, de hogy az újonnan keletkezett tér zavartalan barokkhatását biztosítsák, a szentélynégyyszög falfelületeit barokk díszítőfestéssel látták el, melyet Dorffmeister készített, aki az oltárképet is festette. Az oltárkép anyagi üdvözlét ábrázolása. Dorffmeister művészetét jól képviselte. A barokk alakítást nemcsak a szentélyrész szenvedte meg, hanem a háromhajós hosszút is, mely eredetiségéből a templom többi részéhez képest viszonylag keveset veszített; a bordás boltozatok jórészt megmaradtak, csak a régi keskeny román ablakokat tágtították ki. Az északi oldalhajó terét is megtoldották egy tágas térhatású, centrális oldalkápolna hozzáépítésével, melyet Szent Anna tiszteletére szenteltek fel. A barokkátépítés különöse a külsején változtatta meg a templomot; kéttornyos nyugati homlokzatát barokk vakolatburkolat, húzott párkányokkal másította meg, csak az 1920–22. évben, a Műemlékek Országos Bizottsága által végeztetett restaurálás hozta napvilágra az eredeti formákat, akkor készültek a négyfőktornyos kősisasok is, a helyreállítást vezető dr. Lux Kálmán tervei szerint. Kiderült, hogy a tornyokat, valamint a tornyok által közrevett főhajófalat téglából építették, míg a templom egyéb, főleg szerkezeti részein a faragottkővet alkalmazták. A tornyokon több emelet sorban teherhárító csúcsíves ikerablakok sorakoznak változatos méretekkel és formákkal, ami a szabályossághoz szokott szemet talán zavarja, de viszont éppen ez az, ami a homlokzat festőiségét oly nagymértékben emeli. A tornyok által közrevett egyenes felső határolású főhajófal díszje az eredeti kőkeretű körablak, melynek karélyos betéte a legutolsó restaurálás műve. A fal egyenes párkánya alatt sorakozó ablakok is újak, viszont a restaurálás meghagyta a barokk kapuzatot, pedig valószínű, hogy ennek helyén díszes, lépcsőzetes keretezésű oszlopos románkori kapuzat állott, sőt előcsarnokszerű megoldásra is gondolnak itt, mint amilyen a bényi templom nyitott kapucsarnoka volt.

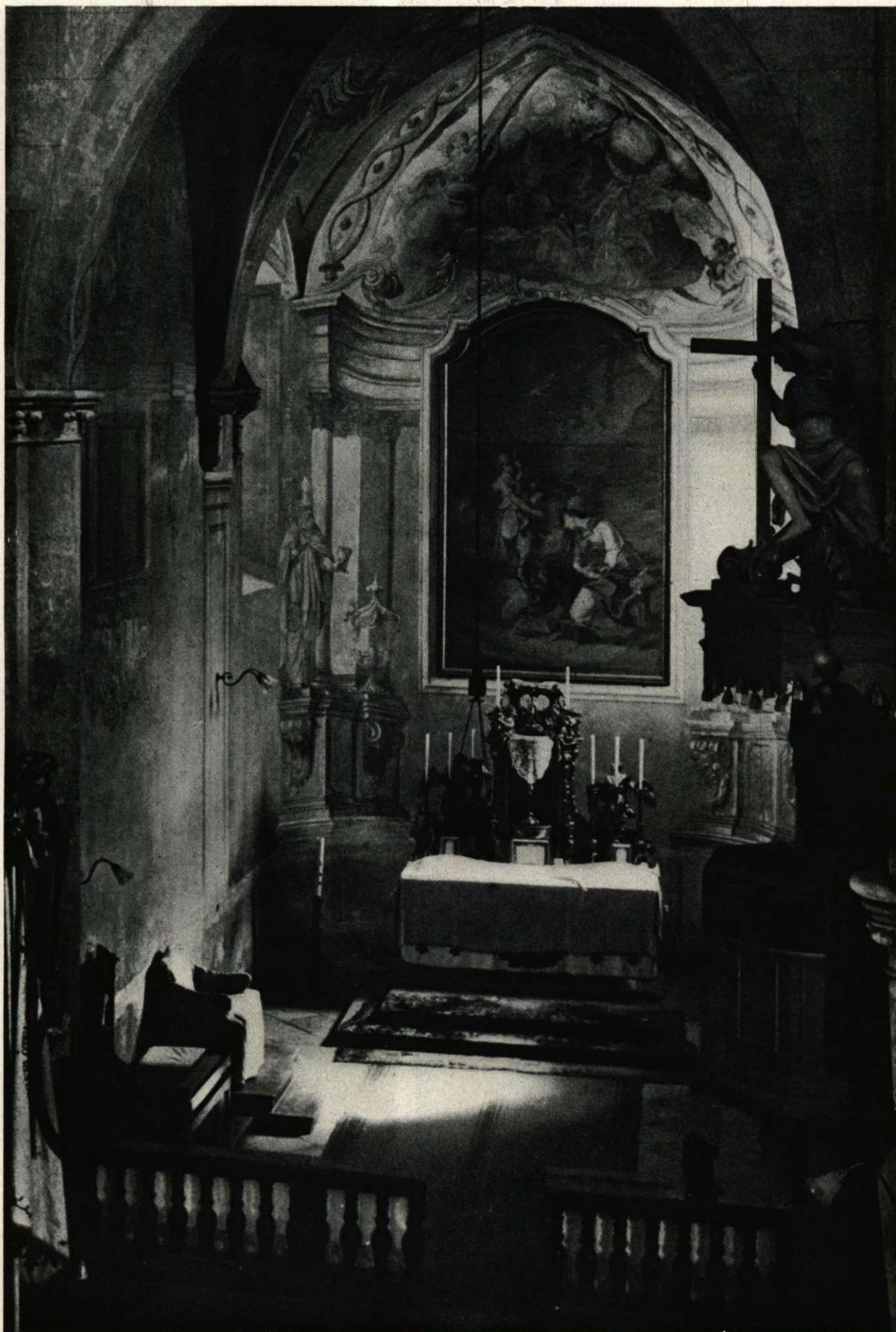
Bent a templomtérben a hosszút főhajófalat érdekes nyolcszögletes pillérek támasztják alá, melyek ezzel a formájukkal több magyarországi románkori templom pilléreivel tartanak rokonságot, ide tartozik az ócsai, aracsi, vértesszentkereszt és jáki templom. Ezekben mindenütt különféle változatban található a nyolcszögletes pilléralak, leg-

Ha a premonstreiek árpádkori templomait végigtekintjük, megállapíthatjuk, hogy rendi építészetük korántsem oly egységes, mint a bencéseké, vagy éppenséggel a cisztercieké. Igaz, hogy megállapításunk csak a — sajnos — csekély számban álló premonstre emlékeken nyugszik, úgy-hogy ezekből általános szabályokat talán nem vonhatunk, de a következőket megfigyelhetjük: a premonstreiek egyhajós és háromhajós templomokat egyaránt építettek. Az egyhajós rendszert kisebb jelentőségű alapításaiknál, a háromhajósat fontosabb kolostoraiknál alkalmazták, annál is inkább, mert ebben a rendszerben tudták a kor építészetének leghatásosabb eszközeit érvényre juttatni. A meglevő templomok architektonikus elemekben való gazdagsága, az ornamentális és figurális díszítések halmozása a premonstreiek nagy pompa- és művészszeretetére vet fényt, amivel templomaikat, megkülönböztetésül az emberi célt szolgáló hajlékoktól, méltóvá igyekeztek tenni az Isten házához. Feltűnő sajátság, hogy templomaik, mind egyhajós, mind pedig háromhajós rendszer esetében, kéttornyosan épültek. A toronyhajókat a hazai románkori építészet szokásához híven bevonták az oldalhajók terébe.

A premonstreiek építésze bencés és ciszterci befolyás alatt fejlődött, aszerint, hogy építkezéseiket bencés vagy ciszterci iskolázottságú mesterre bízták, előfordult, hogy mindkét befolyás egyszerre érvényesült és egy épületben olvadt össze finom architektonikus egységgé (Zsámbék).

A türjei prépostsági templom, mely a sors kegye folytán még épen áll, festőien illeszkedve a zalai dombok hepehupás, mosolygós tájképébe, mindenben híven példázza azt, amit a premonstreiek építészetéről mondtunk. Építésénél főként a dunántúli bencés építőműhely hatása érvényesült, de vannak részei, mint a boltozatok és belső faragványok, melyekben ciszterci jellegre ismerünk rá.

A türjei prépostsági templom, mely értékeinél fogva megérdemelné a bővebb ismertetést, mindezekig nélküli a szakirodalom komoly méltatását. Történelmi adatait Békeffi Remig A Balaton környékének egyháza és várai a középkorban című monográfiájában adta közre, részletesebben pedig Dornay Béla ismertette a Balaton és környéke című kalauzában. Adataik szerint a prépostságot a Türje nemzetség alapította hasonló birtokközpontjában, az alapító állítólag Thyrléi

A templom szentélye.

Túrjei templom keleti nézete.

Pillérfejezet.

gazdagabban, homlokfaloszlopoktól kísérve a jáki templomban. Az ócsai, aracci és vértesszentkereszti pillérek síma oldalaikkal bimbós és állatábrázolású fejezeteikkel az egyszerű megoldást képviselik, míg a türjeiek a legdíszesebb jáki megoldás felé való haladást jelentik. A türjei pillérek oldalai is símák, de körülbelül a törzs felső harmadában lóherelevéldíszű gyámokon nyugvó oszlopok csatlakoznak hozzá négyfelől, hogy oszlopfejeikkel a pillértörzsfejezetével forrjanak eggyé és támasszák alá a boltíveket, hevedereket. Boltíveknek gyámos oszlopokkal való alátámasztását főleg a ciszterciek gyakorolták építészetükben, úgyhogy feltételezhetjük a türjei megoldás is egy Túrjén működő ciszterci iskolázottságú mester valósította meg. A pillérfejek és oszlopfejek Túrjén igen változatosak, különnyomórészt a késő román kori bimbós típust képviselik, faragványaikon gyakran feltűnik a háromlevelű lóhere motívuma, mely szoros rokonságot tart egyes vértesszentkereszti és zsámbéki faragványokkal, nincs kizárva, hogy azonos mester kezemunkája nyomán.

A türjei templom oldalhajójában erősen provinciális jellegű, egyszerű, vakműműves feltétű és keretezésű szentségfülke képviseli a fejlett gótika világát, vasrácsos ajtaja is az eredeti még. A szentségfülke bizonyára a barokkalakítás következtében került ide szentélybeli eredeti helyéről.

A templomhoz csatlakozó rendház, mely kissé nyújtott négyszög alakú udvart zár körül, semmit sem mutat eredeti középkori alakjából, legalább is a hozzáférhető és látható részekben nem, úgyhogy teljes egészében barokk alkotásnak tekinthető.

A türjei templom, mint látjuk, méltán sorakozik árpád kori építészeti kultúránk legkiválóbb emlékeinek sorába, mely kultúránk főként a Dunántúlon teremtette meg legszebb virágait, hogy onnan áraszsa el virágporát és termékenyítse meg országunk más tájait, a Felvidéket, Erdélyt, melynek román kori alkotásai, mint a gyulafehérvári székesegyház is főként az erős dunántúli hatásnak köszönheti megvalósulását.

Dr. LUX GÉZA

Légikárok helyreállítása

A légítámadások által okozott épületkárok helyreállíthatók ideiglenesen és véglegesen. Mindkét módozatnál figyelembe kell venni a rendelkezésre álló anyagot és munkakerőt, amelyekkel takarékoskodni kell közérdekből és az építető érdekében. Minden eset egyéni elbírálást igényel.

A statikust sokszor súlyos felelősség terheli. Neki kell döntenie arról, hogy a megrongált épületrészt le kell-e bontani, vagy megerősítve megmaradhat. Aki fázik a felelősségtől, az sok fölösleges költséget, idő- és anyagvesztést okoz; aki könnyelmű, az az élet- és vagyonbiztonságot veszélyezteti. A következőkben néhány gyakorlati útmutatást adunk az ideiglenes helyreállításra.

1. Tetőfedés.

A legfontosabb, a legsürgősebb a megmaradó épületeknél a tetőfedés helyreállítása, mert ha egy épület nem ázik be, valamilyen célra már használható és a fafödémeket, padlókat, mennyezetvakolatokat, a gépeket és felszereléseket megmentjük a pusztulástól.

Légnymástól megzavart tetőfedésnél mindenekelőtt a lécezést és deszkázást át kell nézni és ha meglazult vagy eltorzult, ki kell javítani. A tetőszék javításával külön foglalkozunk.

Kettőscserépfedésnél ideiglenesen 30–35% fedőanyagot megtakaríthatunk a cserepek széthúzásával (1. ábra). Ha koronafedésre térünk át, kevesebb lécz szükséges.

Azbesztcementpalánál a javítást kénytelenek leszünk papírrostos palával végezni; ha ez is hiányzik, de »bőrlemez« kapható, abból is ki lehet vágni palaidomot. Esetleg a védettebb oldalon áttérünk hornyos cserépre és az ott leborított palával végezzük a javítást.

Ragasztott fedéllemeztetőknél a foltozást a tetőfedés szabályai szerint

kell végezni, figyelemmel a vízfolyás irányára. Teljesen új átfedésnél ideiglenesen két réteg helyett egy réteget használhatunk, az átfedéseknél alátét-csikkel; ezzel 30–35% fedéllemez és 75% ragacs megtakarítható (2. ábra).

A bádogosmunkát helyreállításnál lehetőleg csökkentjük. Ha cserépnél, palánál a szélső sorokat megemeljük, a bádogszegély elmaradhat vagy csökkenthető; kislejtésű tetőknél is vannak bádogot megtakarító megoldások.

2. Tetőszék.

Törött gerendák sokszor kijavíthatók mellészögezett deszkákkal, pallókkal, nagyobb terhelésnél hozzácsavart pótkerendákkal. Hosszabb gerendánál esetleg ideiglenes oszloppal, hosszú karpántokkal, dúccal támasztjuk alá a törött részt (3. ábra). A megoldást a rendelkezésre álló faméretek szabják meg. Meglazult, elcsúszott fedélszéket nem kell minden esetben lebontani és újra felállítani; emelőcsavarokkal, ékekkel sokszor helyrehozhatók.

Teljesen összerombolt tetőnél mindenekelőtt a fölösleges cifraságról — tornyokról, díszítő ormokról, stb. — mondjunk le. Továbbá kisebb méreteknel térjünk át egyszerűbb szerkezetre, üres fedélszékre. (Láttunk 6 m fesztávnál is állószerű, szelemenés régi tetőt.) Könnyű fedésnél a szarukat is 1 m helyett 1,33 m-re tehetjük (4. ábra).

Sok faanyag takarítható meg szögezett deszka- és pallótetőszékekkel, melyekkel egy régebbi cikkben foglalkoztunk.

3. Kémények, oromfalak, párkányok.

Ami ledúlással fenyeget, azt okvetlenül le kell bontani és szükség szerint újraépíteni, lehetőleg leegyszerűsítve (5. ábra). Repedt kéményeket igen gondosan ki kell javítani, a helyiségek belsejében és a födém szerkezetekben is, mert

a) a kitóduló füstgázok mérgesek;

b) a repedések rontják a kéményhuzatot;

c) fafödém, tetőszék meggyulladhat a repedésen kijövő lángoktól.

4. Főfalak és válaszfalak.

Repedt főfalat csak akkor kell lebontani, ha annyira elhajlott, elferdült, hogy nincs egyensúlyban, vagy annyira megrázkódott, hogy a téglák elváltak egymástól. A lebontás és újralfalazás nemcsak sok anyagot és munkát igényel, hanem idővesztést is, mert meg kell várni az új fal üledését, száradását vakolás előtt. Azonban vékony pilléreknél, ha elmozdulás folytán excentrikusan vannak igénybe véve, vagy olyan falaknál, melyre rezgő gépeket, szíjhúzással járó közlőművet helyeznek; továbbá amelyek bevésztett hornyok folytán amúgyis gyengék, általában az újralfalazás mellett kell döntenünk. Válaszfalaknál is többnyire annyira meglazulnak egyes lapok, hogy nem érdemes az egyébként is olcsó falat javítani.

Egymástól elvált, de egyébként szilárdan álló faltesteket a leghelyesebb vasbetonkapocccsal egymáshoz kötni (6. ábra) és a repedést alapos megöntözés után bedöngölt, földnedves cementhabarccsal kitölteni. Vastagabb falaknál kívánatos híg cementhabarcsot besajtolni. Párás helyiségben hőszigetelőréteget is helyezünk a repedésbe, különben a cementhabarcs felületen lecsapódás keletkezik.

5. Vasbetonszerkezetek.

Megsérült pilléreknél sokszor elkerülhető a kicserélés körülköpenyezéssel (7. ábra), mely vastagítja a pillért, nem szép, de a hordképességet helyreállítja. Eltört gerendáknál — ha a vasak egyébként épek — alátámasztás, ki egyenesítés után a törött részen levessük a betont, lépcsős felfekvő felületet készítünk és a hiányzó részt nagyobb cementtartalmú földnedves be-

tonnal kitöltjük; gondos nedvesen tartással csökkentjük a zsugorodást.

A nyomott öv legkisebb zsugorodása is lehajlást okoz, a húzott öv — a vasbetétek és húzóigénybevétel következtében — kevésbé zsugorodik. Tehát csunya lehajlás elkerülésére adjunk a javított gerendának kis túl-emelést (8. ábra). Egyáltalán a vas és beton együttműködését »foltozott« szerkezeteknél még tudományosan meg kell vizsgálni.

Ha a repedés oszlopnál van, konzollal alátámaszthatjuk (9. ábra). Nyílás-kiváltó gerendánál sokszor a nyílásba épített ideiglenes oszlopok is alátámaszthatják a gerendát.

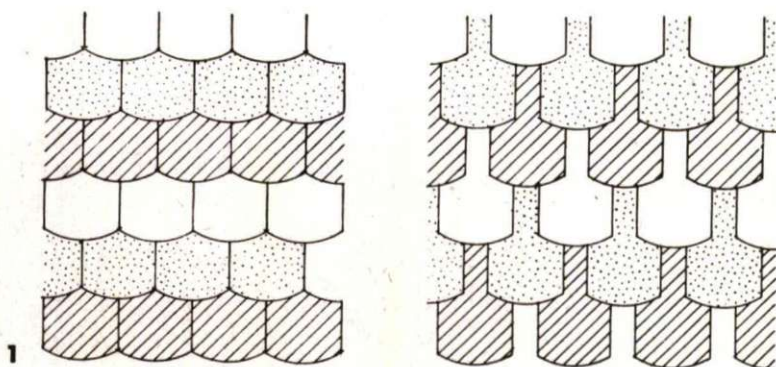
Vasbetonlemezeknél, beton és vasbeton boltozatoknál gyakran csunyább a látszat, mint a valóság. Az egyik gyárnál a gerendáival együtt összefüggően lezuhant födémrészt felemeltük és csekély javítással ismét használatba vehettük. Rengési repedések kijavítása után a födém nyugvó terhekre teljesen megfelelő lehet. De rezgéssel járó terheléseknél óvatosan kell a helyzetet megítélni.

6. Vasgerenda közti födémek.

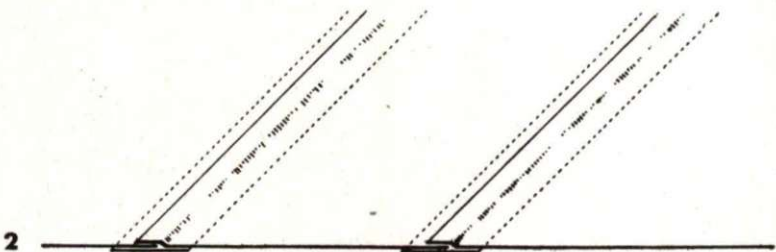
Csalódást okoztak, mert a vasgerendák közül a téglaboltozat kihullott, a vasgerendák könnyen elgörbültek, sőt kiestek a falból és átütötték az alsóbb mennyezeteket. A helyreállítás-hoz mindenképp néhány vasszerkezeti gyárunknak be kellene rendezkednie vasgerendák kiegyenesítésére, a visszahelyezett gerendákat az eddigieknél jobban be kellene kötni, új falazásnál vasbeton koszorúval, megmaradó falnál bebetonozott végekkel. A vasgerendák közti vasbetonlemez, de legalább is kombinált téglavasbetonlemez az épület jövőbeni szilárdsága szempontjából feltétlenül jobb, mint a poroszsüveg boltozat.

7. Asztalos—lakatos munka.

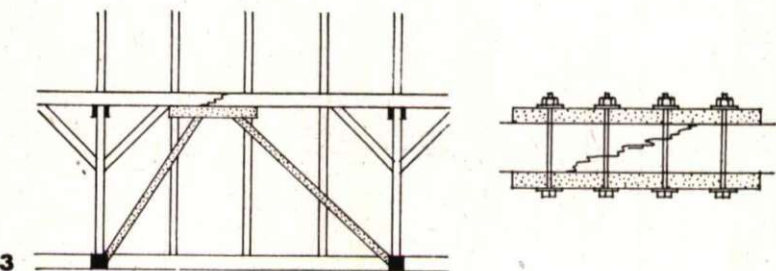
Tekintettel arra, hogy igen sok üveg, ablakszárny és ajtó ment tönkre, nagymértékben át kell térnünk szabványos méretű, egyszerű ajtókra és ablakokra. Semmi értelme nincs annak, hogy WC és kamraajtók minden épületen más méretben és más tagozatokkal készüljenek. A sok épületen a leghelyesebb lesz regie asztalos—lakatosműhelyt felállítani, mert az

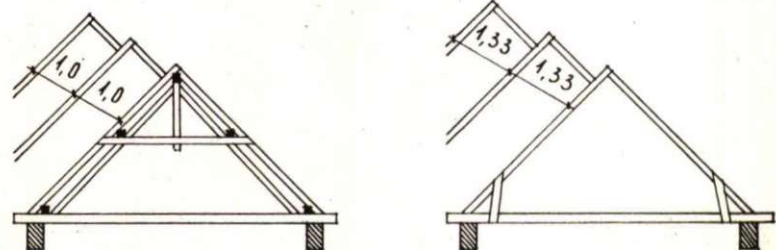
1

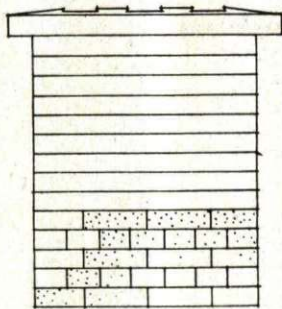
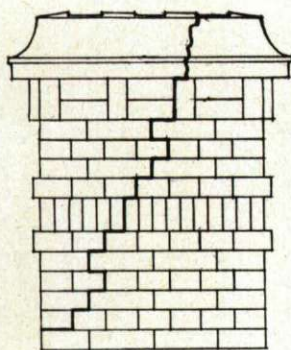
2

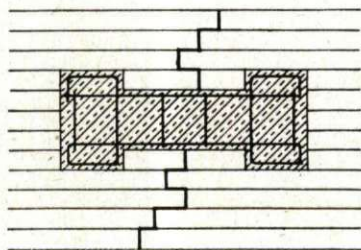
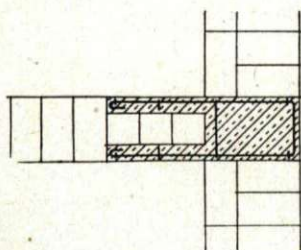
3

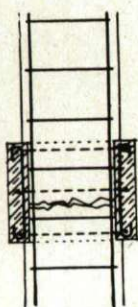
4

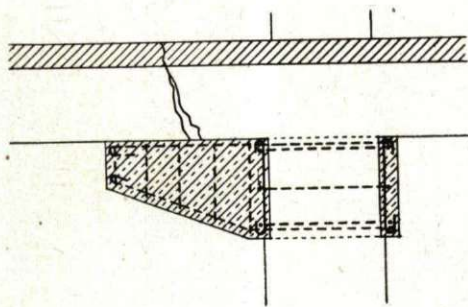
5

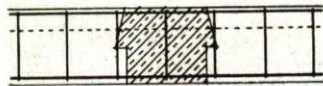
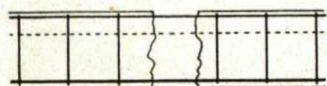
6

7

9

8

oda-visszaszállítás költségéből majdnem az egész javítás elvégezhető, az ablakszárnyfák és egyéb szabványos elemek gépműhelyből szállíthatók és beépítésük a helyszínén történhetik. A felhasználható vasalást át kell szerelni, mert ebben van most a legnagyobb hiány. A mázolás ideiglenes lehet, de oly módon, hogy alapmázolása legyen a későbbi mázolásnak.

Elgörbült, eltört idomvasablakok általában kiegyenesíthetők, hegesztéssel javíthatók; a komplikáltabb sajtoltszelvények sajnos nem. Az elgörbült vaslemezajtók rendbehozása is ritkán sikerül. Fa- és vasredőnyök nagybani javítására be kell rendezkednünk.

Kirakatoknál sokáig nem számíthatunk nagy tükrüvegtáblákra. Beépített osztólécekkel csinosan is megoldhatók; nem kell, hogy a kirakat foltzott benyomást tegyen. Összefüggő üvegfelületre amúgy is csak szemmagasságban van szükség. Kíváncsú, hogy ezek az átalakítások egy épületen egységes terv szerint készüljenek.

8. Homlokzatok.

A lehullott vakolatok újbóli elkészítése a meglévő felületre nem ad tartós eredményt, mert az előző vakolat már eltömte a téglapórusait és így a tapadás sokkal gyengébb, mint új falnál. A hézagokat ki kell kaparni és a téglafelületet is feldurvítani. Külföldön ehhez nagyteljesítményű villamos szerszámokat használnak.

Foltmentes javítás lehetetlen; meglévő nemes vakolat színét és textúráját különösen lehetetlen eltávolítani. A legtöbb esetben teljes átvakolás, vagy legalább átfröcskölés, színezés szükséges.

Nyerstégla homlokzatnál a sérült téglákat kivesszük és pótoljuk. Színárnyalati eltérések alig lesznek elkerülhetők. Esetleg az egész homlokzatot le kell mosni és átdörzsölni drótkéfével vagy karborundumkövel.

Tömör kőhomlokzatnál aránylag kevesebb kárt tapasztalunk, azokat szakértő kőfaragó ki tudja javítani. Kőlapburkolatok gyakran meglazulnak. Ezeket leghelyesebb teljesen lebontani és újból elhelyezni, mert a megnyílt hézagokon át az eső is behatolhat és később a lapok lefagynak.

9. Egyéb munkáknál az épület állapotához és a rendelkezésre álló anyagokhoz alkalmazkodjunk.

Dr. techn. MÖLLER KÁROLY

A néplakás bútorproblémája

»Lakással éppen olyan jól lehet embert ölni, mint egy baltával«
(Heinrich Zille)

Ilyen lakásban él ma is még sok ember! — Ez a lakás a szociális, kulturális és létszabályi alacsonyrendűség elszomorító jelképe. A tömegek nagy része egész életében képtelen emberi otthonhoz jutni. Már lakáviszonyai sokszor annyira primitívek, hogy lakásul legfeljebb egy szűk, sötét, alkalmatlan helyiséget használhat. A szociális nyomorúság pedig még ennek az egy helyiségnek ember-séges berendezését is lehetetlenné teszi. Kimustrált, rozoga bútortöredékekből, »uraságok«-tól levetett, ócska-piacon vett berendezési tárgyakból áll a proletárlakások nyomorúságos felszerelése. Az ilyen »lakás« sem kényelmet, sem az otthon lélekmelegítő hangulatát nem nyújtja szerencsétlen lakóinak. Ezen a szinten lakásról és berendezésről tulajdonképpen beszélni sem lehet. Mégis itt kell elsősorban elkezdni azt a szociális munkát, amely minden dolgozó embert elfogadható, emberhezméltó lakáshoz akar juttatni. Az embert a lakásával fel lehet emelni, vagy állandóan mély süllyedtségben tartani. Még a legsivárabb nyomortanyák lakóiban is pislákolnak vágyak, igények. Ezeket kell életre kelteni, helyes útra terelni! Már az egyszoba-konyhás lakás magasabb fokozat a tömegek életében. Ennek lakói már bizonyos polgári tartást akarnak mutatni lakásuk berendezésében. Igényeik

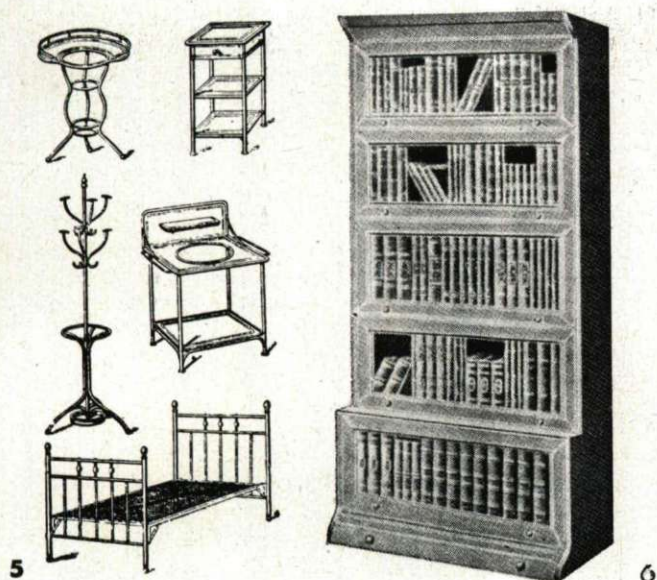
feltámadnak. Egyúttal azonban hamis igények és álszükségletek is. A gazdag polgárok díszes, faragott, fénylő bútorait látva, degradáltak érzik magukat egyszerűbb bútorok között. Vágyódnak az »úri« holmik után, azokat utánózni akarják, még ha olcsó szurrogátumokkal is. Azt átérezni képtelenek, hogy ez az utánzás méltatlanabb dolog, mint az egyszerűség, amelynek karaktere van. A tipikus egyszobás lakásban komplett hálószoba terpeszkedik; az ebédlőt egy asztal jelképezi (2. kép.). A bútor olcsó hatásra készült, rossz gyári tömegcikk, de a fel-

állítás mód szimmetrikus, axiális, előkelően merev és fagyott. Egy lépés, íme, és a szociális létrán egy fokkal feljebb álló ember máris elhibázza a berendezést, teljesen hamis útra keveredik, álszükségletek rabja lesz, érzélgősen fut a forrón vágyott »úri« életformák után. A tömeggyártás pedig üzletiesen szolgálja a polgári formák silány utánzását.

A közelmúltban még holmi ál-reneszánsz (Wanzenrenaissance) formaelemek után géppel sokszorosított díszítő részekből összetákoltt rongy bútorokkal voltak benépesítve a tömeglakások (3. kép.). Ma már az üzleties termelés itt is, szemfüles módon, »modern« utakra tért és a 4. képhez hasonló szobaszörnyeket szóz az igényeik és szükségleteik felismerésére képtelen bútorvásárlók nyakába

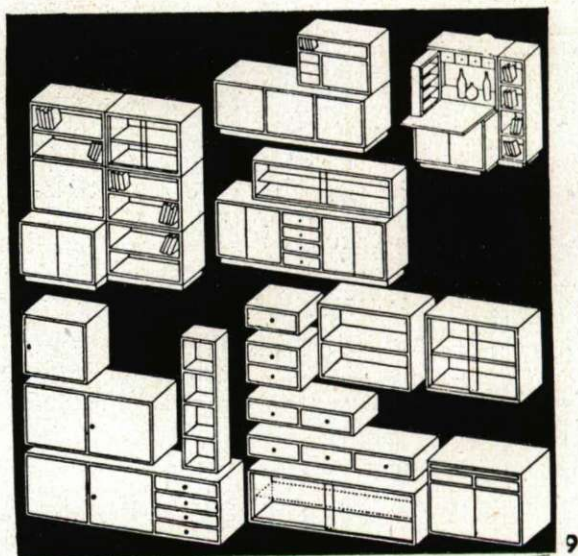
Üzlet és kulturátlanság egyesültek az ilyen nivójú bútorok létrehozásában. Ezt a fertőző giccset ki kell küszöbölni a tömegek bútorzatából!

A főbaj leginkább ott van, hogy a kisember, még ha akarna is ennél jobb bútort beszerezni, akkor sem kap sehol. Jobb alatt ugyancsak tömegben gyártott széria-bútort értünk, de olyat, amely már tisztázott igényekre, az ember valóságos tárgyi és szellemi szükségleteire van szabva. Az elérendő cél az volna, hogy mindenki jó bútort úgy vehessen a boltban. — amikor arra szüksége van —, mint a kenyeret vagy egy kitűnő villamos szerelvényt, kerékpárt, stb. De olyat, amely nemes formalakítású, teljes értékű és olcsó minőségi áru. Ilyen bútor nálunk, sajnos, még nem kapható. Előállításá-

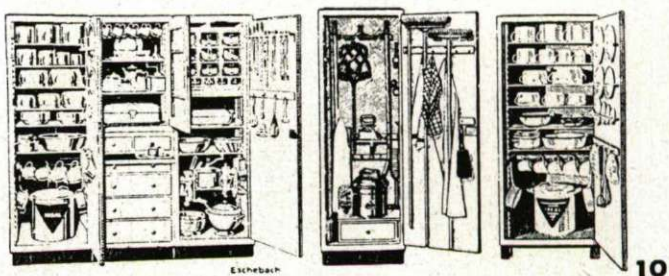

hoz racionalizált ipari módszerekkel dolgozó bútorgyártásra volna szükség, amely termelését a tömegek véglegesen megfogalmazott reális szükségleteire szabja; — amelynek típusai olyan végleges kialakításúak, mint egy jó autó vagy bőrönd; — amelynek gondos kísérletekkel meghatározott típusdarabjai a széles tömegek minden emberének életéhez hozzáillenek, sőt azok igényeit valósággal újjáalakítják, vagy legalább is egészségesen befolyásolják. Ez volna igazán a mindenki bútor! Modern egyszerséggel, mértéktartó művészi megformálással és teljes értékű anyagi és technikai kivitellel, mint új értékekkel lehetne a mai vásári bútor látszólagos »változatosságát« helyettesíteni. Az ellenérvek persze azt fogják mondani, hogy a típusbútor uniformizált,

száraz, józan, csupa számítás s ezért majd mindenki egyforma lakásban fog lakni; (lásd falanszter!), stb. Ez azonban merőben hamis és rövidlátó beállítás. Először is máris tömegével használunk teljesen egyforma, tipizált iparcikket, használati tárgyat, sőt itt-ott bútort is. Nagyon jól tudjuk milyen kitűnő tud lenni egy használati tárgy »standard« megoldása. Senki nem szokta megünni. Végül is, hol gondolt valaki már arra, hogy pl. saját egyéni gusztusa szerint készíttessen magának autót egyéni ülőfelülete alá, ahelyett, hogy a jó típusok közül kiválasztaná a neki tetsző formát? Ugyanígy lehet

majd annyi bútortípust is piacra hozni, hogy bizonyos mértékű kiválasztás lehetséges legyen. Nem is említve azt a tengersok lehetőséget, ahogyan a típusbútort teljesen egyénileg lehet csoportosítani, felállítani és saját érzés szerint interieur-ré alakítani. Végül pedig talán mégis csak többet ér, ha az ízléstelen mai raktári bútor helyébe jó típusok lépnek; — ha a »szép« (értsd díszes!) formák, az érzelgős, utánérzett stílusbotyvalék helyébe korszerűen leszűrt, nemes formákat kapunk. Ha a bútorpiacon csak jót lehet majd venni, senki nem érvelhet többé azzal az elkopott hazugsággal, hogy: »a k ö z ö n-

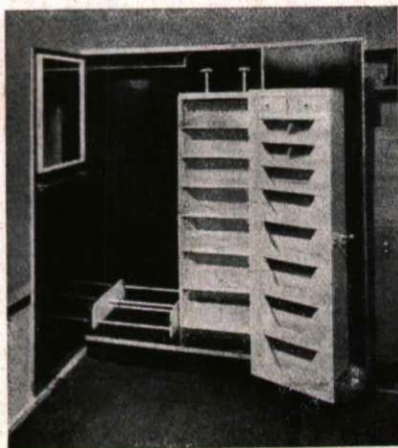

ségnek ez kell!» — A közönség azt veszi meg, amit kellő meggyőzéssel a piac eléje táal. Egyébként is már elég régen forgalomban vannak úgynevezett típusbútorok, amelyeket gyártóik mindenre egyforma érvénynyel rászabtak (5. kép). Ez volt az első kísérlet a bútort mint használati tárgyat felfogni, kihámozni a hamis formalizmusból. Az eredmény azonban rossz lett: ordító üresség, a forma helyén lélektelen váz. Más kísérletek a gyárilag készített típust ugyancsak hiányos formaérzékkel oldották meg (6. kép). Ez a tömegcikk még nagyon nélkülözi a kulturált megformálás értéktöbbletét.

11

Ilyen irányú régi kísérletek első nagy eredménye volt valamikor a híres Thonet tömegbútor (7. kép). — Ez volt az első tulajdonképpeni népbútor, mert olcsó és tartós volt, de sokszor bizony még elég ízléstelen is. A mai külföldi tömegbútor már sokkal egységesebb a minőség és ízlés tekintetében: a 8. ábrán látható szék már jó példája a típusbútoroknak, ha megoldása még nem is nyújt kiértékelt formaértéket, de egészben véve elég ízléses és főleg rendkívül olcsó és nagyon tartós tömegcikk. A tömegbútorgyártás, illetve a típuskialakítás egy másik már hosszabb ideje végigkísérletezett útja az összerakható típusbútor. (Aufbaumöbel. 9. kép.) Ez a bútorfajta megfelelő esetben és alkalmas helyen kitűnően szolgálja az ember életével együtt változó, fejlődő szükségleteket. Külföldön már sokféle ilyen bútort gyártanak és a megformálás kitűnő szakemberek kezében van (pl. Franz Schuster, Wien). Természetesen nem szabad az összerakható bútor elvét ad absurdum

12

használni, mert nevetséges erőltettség keletkezik. Ízlésbelileg pedig különösen kényes a feladat, mert ez a bútorfajta csak a legsímább felületekkel alakítható ki, nem tűr semmiféle tagozást és díszítést, csak alkotóelemeinek szép arányaival és az együttes harmonikusságával hat. Ilyen, de formailag teljesen hiányos kialakítású összerakható bútortípust mutat a 6. kép. A tömegek bútorában különösképpen érvényesül az a régen megállapított alapigazság, hogy a bútor elsősorban és végsőfokon használati tárgy! Ha a bútort mindig használati tárgynak fognák fel és nem szabadísznek, akkor a jó, új alapmegoldások elé nem gördülne annyi súlyos akadály. Ez áll a drága egyéni alakítású polgári bútorzatra is. Ma talán a konyhabútor formalisztikus ízléstelensége a legkiáltóbb berendezési bűnök egyike. Legújabbban szeretlen formájú, gömbölyű sarkú, márványutáztatú mázó-

lással cifrított konyhabútort varrnak a díszre mindig éhes, pápua-ízlésű nép nyakába. »Olyan ez, mint egy ebédőlkredenz« mondják rá s ez boldoggá teszi a vásárlókat. Vajjon miért nem akarnak ezek az emberek konyhaszekrényt a konyhaedények számára, hanem furnírozott, vagy pláne márványajtajú (hogy lehet egy nyíló ajtó márványból?) diszkredencet a díszkonyhába? Nyilván mutogatási vágyból. — »Mutasson az a bútor sokat a pénzemért!« — hiszen úgy sincs fogalmam arról, mi a bútor valóságos használati értéke.

13

A jó bútor használhatóságában jó. Abban, hogy hogyan lehet benn elhelyezni a holmikat. Ilyen értelmű megoldásokat külföldről már jól ismerünk. Például: a 10. képen láthatók az Eschebach-művek teljesen szakszerű, a használhatóság legkövetkezetesebb alkalmazásával kialakított konyhaszekrénymodelljei egyszerű árjegyzéki ábrákon, amelyek világosan mutatják a legteljesebb térkihasználást és gyakorlatias alakítást.

Ugyancsak a szekrényt mint használati tárgyat mutatja a 11. kép is, amely egy francia szériagyártású férfiruha-

14

és fehérneműszekrény katalógus ábrája. A józan, észszerű kialakítás összes fortélyaival ékes bútormegoldás példája ez. A szekrénybútor racionális kialakítása terén ez már komoly eredmény, amiből sokat illik tanulni. Ez az egyszerű szekrény belsejének kitűnően működő, praktikus kialakítását igen helyesen tanulta el jeles elődőtől: a kofferszekrénytől. Figyelemreméltók itt a redukált külső méretek, amelyek nem önkényesen vannak megállapítva, hanem a belső hasznos tér méretezéséből adódnak. A szekrénybútor szokásos túlméretezése, különösen magassági irányban, merő babona!

15

A 12. kép egy modern férfiruha- és fehéreneműszekrény belső kialakítását mutatja már az előbbi ábra tanulságainak felhasználásával. Ilyen kialakítást nyerhetne mindenféle embertípus sajátos szükségleteire szabott jó szekrénybútor, tehát a kislakás olcsó típusbútora is. A mutatózó kevés költségtöbblet kiegyenlítődik a bútor külső megformálása során elmaradó »mutatózó« díszek és fölösleges sallangok árának megtakarításával. Ez a bútorfajta nemcsak jól szolgálja a használhatóság követelményeit, de birtokosára nevelő hatással is van, mert azt észrevétlenül rendre és ízlésre neveli. Mint típusbútor szakszerűségének nagy fokával magas szociális értékű megoldás. A 13. és 14. képek a tipizált kislakás-bútor fejlettebb for-

16

máját mutatják. A régi kezdetleges kialakítású Thonet-ülőbútor helyét jól átgondolt, érett, tisztult típusformák foglalták el és ezek minden korszerű lakásberendezéshez jól illenek. Vételáruk pedig az egyéni gyártású, kézi előállítású ülőbútor árának csupán 15–25%-a. A tipizálás szociális, technikai és ízlésbeli értéke a széles tömegek, a néplakás bútorzatának megoldása szempontjából döntő jelentőségű. Ez az út a legjárhatóbb, sőt az egyetlen járható út és bútortermelésünk jövő fejlődésének ebben van előírva kötelező programja. A termelési anarchiát, az üzleties giccs elfajulását sürgősen fel kell váltani a szigorúan szociális beállítottságú, tervszerűen a minőségi munkára irányított korszerű bútortermelésnek. Meg kell teremteni sürgősen a gyáripari alapon álló korszerű bútorgyártás művészi irányítását és termelési szerveze-

17

tét; ha kell, hivatalos támogatással. Tisztázni kell a megoldandó feladatokat, megállapítani a tényleges szükségleteket és legelsősorban meg kell kezdeni végre a berendezkedő tömegek gondos előnevelését a civilizációra és az őszinte, emberhez méltó életigényekre.

El a rossz raktári bútoroktól! — A tömegek nehezen megkeresett pénzét nem szabad tovább kidobni mutatósnak képzelte, de silány készítményekre, amelyek fejletlen ízlését végleg lesüllyeszti. Segítséget kell adni végre a népnek a felemelkedéshez, a kulturálódáshoz, a nemezebb emberség kifejlesztéséhez az otthon által. Az emberszabású otthonokban majd a nyomasztó környezet demoralizáló hatásától felszabadult emberibb emberek fognak élni és felnőni.

18

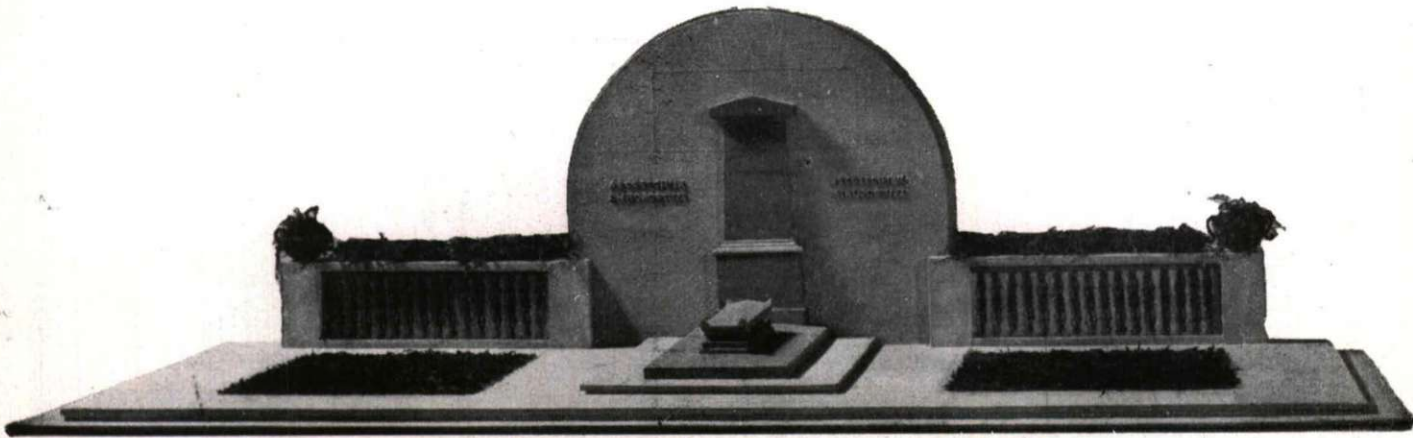

»A legnagyobb műremeket az hozzá létre, aki a legtöbb ember számára az emberi méltóság maximumát nyújtja.« (A. Behne.)

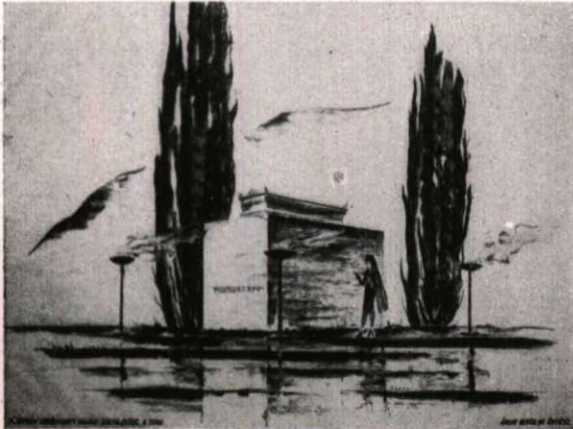
Az üresen mutatós, hamisan csillogó, giccses kislakásberendezéseket fel kell váltani az egyszerű, természetes berendezési formának, amely nyugalommal, színnel, fénnel, az őszinte szépségű anyagok hatásával, a készítés nemességével ad a benne élő embernek emberi foglalatot.

A 15–18. képek mai munkás- és kispolgári lakások ilyen egészséges, jó berendezés példái. — (15. kép: kis ebédlő — 16. és 17. kép: lakókonyha, — 18. kép: hálószoba-berendezés).

KAESZ GYULA

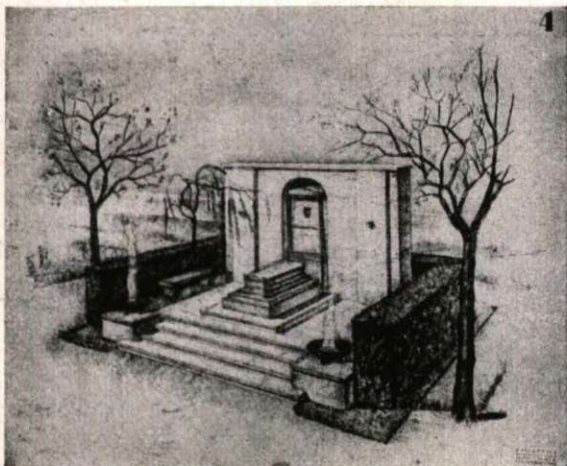
Kafka Péter

Árkay Bertalan

Árkay Bertalan

Kaesz Gyula

Tervpályázat Vörösmarty Mihály síremlékére

A költőfejedelemnek a Kerepesi-temetőben lévő sírja helyett kíván Budapest székesfőváros méltóbb síremléket felállítani. A mai síremlék a Kerepesi-út felé eső fal előtt van felállítva. Az új síremléket — szabadonállóan — ma még jóformán üres parcella sarokrészén fogják elhelyezni. A kiírásnak egyik lényeges kikötése volt, hogy a jelenlegi síron lévő síremlék, szarkofág, sírfedőlap, vasrács — mint a család és a kortársak kegyeletének meghitt jelképe, valamint korjellemző — megtartandók. A fentieknek egymáshoz való kapcsolása, illetve összeillesztése oly módon, hogy ezáltal ma a fal előtt álló keskeny térre szorított síremlék helyett szabadonálló és kihangsúlyozott síremlék alakuljon ki, — volt a tervező feladata.

A síremléket úgy kellett a megadott parcellán elhelyezni, hogy az a jelenlegi II. sz. kapu — a temető jövőbeni főkapuja — előtt tervezett térrel szervesen összekapcsolható legyen. Ezenkívül figyelemmel kellett lenni Arany János közvetlen közelben lévő síremlékére is.

A zártkörű tervpályázatra Árkay Bertalan, Kaesz Gyula és Kafka Péter adták be tervüket.

A bírálóbizottság döntése az I. díjjal Kafka Péter tervét tüntette ki.

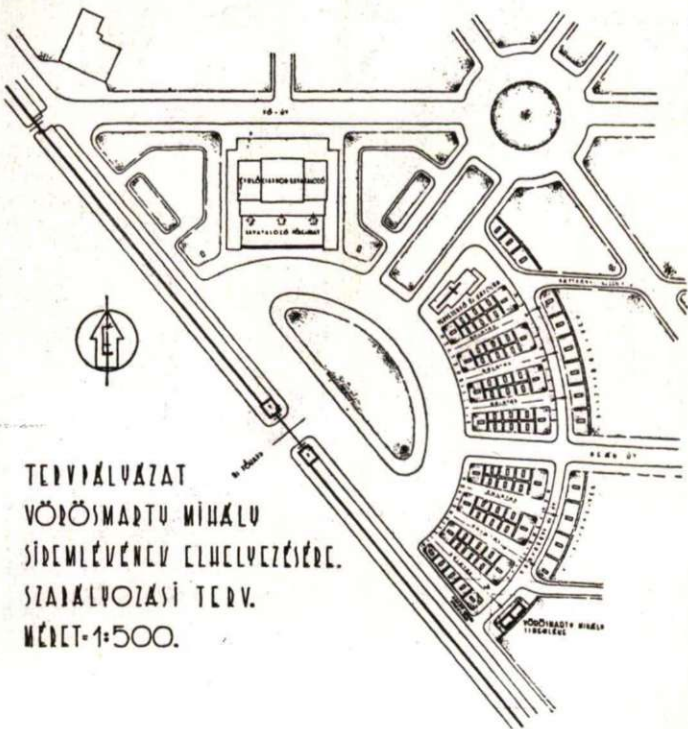
A tervező elgondolása szerint a síremlék úgy nyerne elhelyezést, hogy jövőben a főbejáratához tartozó rendezésnek egyik alkotóelemét képezne. Ennek megfelelően a környék rendezése (I. helyszínrajz) az alábbiakból állna;

A bejáratú kapu tengelyébe helyezett új temetőkápolna a kapu előtt megnyíló félkör alakú teret szerkezetileg kettéosztja. A kápolnától balra az új ravatalozó és a főút vonal torkolata, jobbra pedig nyolc darab, tömegben és jellegben hasonló díszsíremlék határolja a teret. A síremléksorozatot éppen a közepén szakítja meg a Deák-út, egyébként közöttük csak gyalogutak nyílnak, radikális irányvezetéssel.

A sugárirányban haladó 50 m hosszú gyalogutak végén, azok tengelyében olyan díszsíremlékek helyezhetők el, melyek hatásban még a bejáratú díszterhez tartoznak. Ilyen síremlék lenne — a rendezés végrehajtása után — Vörösmarty Mihály síremléke is.

A javasolt szabályozás fokozatosan, lépésről lépésre keresztülvihető és végül a főbejáratnak méltó keretet biztosít, új díszsírhelyek kialakításával.

Zs. T.

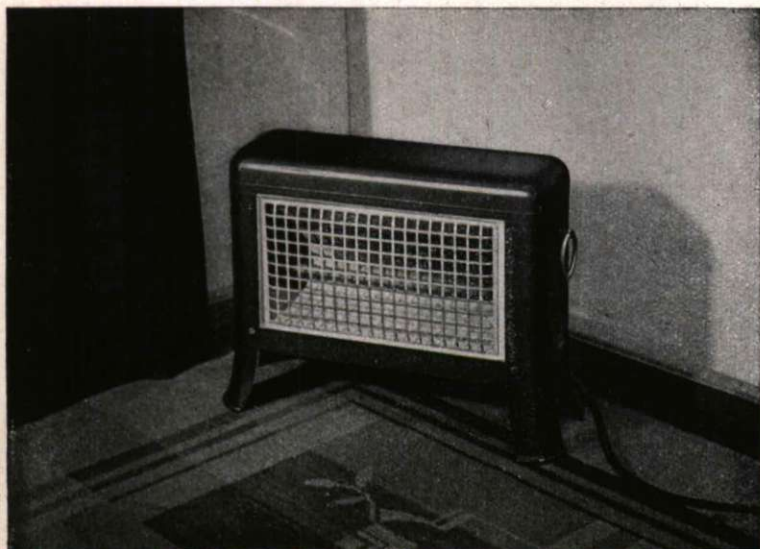

**minden
fűszerüzletben
kapható**

Pátria
KÁVÉPÓTLÓ
Zsyrük forrón!

SIEMENS
HŐSUGÁRZÓK
kellemes meleget árasztanak

M A G Y A R S I E M E N S M Ű V E K

Villamossági Részvénytársaság, Budapest

ÓSKUTI KÖBURKOLAT
WEISINGER GYÖRGY

OKL. MÉRNÖK, KÖFARAGÓMESTER
BUDAPEST, XIV. EGRESSY-ÚT 23

TELEFON: 297-428

FOTOKOPIA
FÉNYMÁSOLÁS
SOKSZOROSÍTÁS

MŰSZAKI NYOMDA
KÁDÁR U. 4.
TEL: 113-901.

ARBORIT
hézagmentes padló
ROZGONYI, FERY OSZKÁR-U. 47 Tel.: 157-675

SEENGER BÉLA

m. kir. udvari köfaragómester
Budapest, XI., Horthy Miklós-út 106

Készít mindennemű kő-
és márványmunkákat

Parkettát

a legjobb kivitelben
szállít, lerak, javít

LÁNG JÓZSEF

parkettázó és padlózási vállalata
VI., MUNKÁCSY MIHÁLY-U. 23
Telefon: 129-211, 315-060

HAAS és SOMOGYI R.T.

Jakóby László

okl. kohómérnök
ipari építővállalata

Budapest

Telefon: 38-45-99
és 18-62-16

Kazánfalazás
Ipari kemencék,
gyárkémények építése
Hőszigetelések
Gépalapozások

Postatakarékpénztári csekkszámla
5527

Folyószámlák: Nemzeti Hitel-
intézet Krisztina-fiók és Magyar
Ált. Hitelbank Calvin-téri fiók

THERMOPHOR

házikémények és szellőző-
berendezések, NEDVES
FALAK KISZÁRÍTÁSA
áramlólevegő-rendszerrel

Custodis Alfonz rt.

V., Nádor-utca 19. Tel.: 112-007

Fémszálas Picklin

falsarokvédő és hermetikus elzárás
Budapest, VI., Podmaniczky-u. 63. T. 110-643

BOHN TESTVÉREK TÉGLAGYÁR R.T.

BUDAPEST, III., BÉCSI-ÚT 166

Falazó-, válaszfal- és födém téglák

CSÖVEK,

fürdőszoba felszerelések, badogok
tetőfedéshez, víz-, gőz-, gáz- és
központi fűtési szerelvények

Magyar Cső- és Vaskereskedelmi R.T.

Budapest, V., Váci-út 30/32. szám. — Telefon: 299-006

Nedvesség elleni szigetelés

SÁNDOR ARNOLD

GOUDRON vállalat, VI., Podmaniczky-u. 29. Telefon: 116-353

KÖZPONTI FŰTÉSEK,
VÍZVEZETÉKEK

ROHONCI HUGÓ

okl. gépészmérnök. — Budapest,
XIII, Főthi-út 41. Telefon: 291-946, 293-511

FARKAS JÓZSEF

SZOBRÁSZ, MŰKÖ- ÉS GIPSZMUNKÁK
X., KOZMA-UTCA 5. •• TELEFON: 148-608

Elevator

felvonó- és gépgyár kft.

Telefon: 493-070

LIFTEK

KNUTH K.

egészségügyi berendezések gyára
Budapest, VII., Garay-utca 10

Tel.: 228-039
és 228-079

Központi fűtés, vízvezeték-
szerelés, víztisztító berende-
zések, szellőzőberendezések

REDÖNYÖK

JUSTUS SÁNDOR ÉS FIA

Budapest, VI., Bajza-utca 50. Telefon: 122-306. Alapítotott 1886-ban

Vasredőnyös üzletajtók,

AJTÓK,
ABLAKOK

állandó raktára

Rendelésre is pontosan elkészítve, mérsékelt áron
III., Szőlő-utca 9-11. sz. Telefon: 362-472

KRISCH-FEKETE NÁNDOR

tetőfedő, javító és karbantartó vállalata
Budapest, XI., Szent Imre herceg útja 40/A. T.: 258-228

„MAJOR CSAVARTVAS” nagyszilárdságú betonvas

Előállítja: KAZINCZYNÉ, ARÁNYINÉ betonvascsavaró és hegesztő üzeme
Budapest, V., Dráva-utca 22 * Telefon: 298-494, 298-495

